

Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ (text)

Od dubna 1969 vynaložil ústřední výbor, jeho předsednictvo spolu s aktivem strany velké úsilí, aby objasnily straně, dělnické třídě a všem občanům příčiny krize naší společnosti, která vyvrcholila v roce 1968 v kontrarevoluci.

V návaznosti na hodnocení a závěry, které přijal ÚV KSČ zejména po svém zasedání v září 1969 a v lednu 1970, byly ve stranických orgánech a organizacích vypracovány vlastní rozbor, které spolu s pohovory s jedním a půl miliónem členů strany při výměně legitimací pomohly dále odhalit působení pravicových a antisocialistických sil ve straně a ve společnosti.

Nashromážděné zkušenosti a poznatky nám umožňují, abychom přistoupili k zobecnění tohoto kolektivního poznání strany. Ústřední výbor KSČ je přesvědčen, že se tento dokument stane poučením pro stranu a přispěje k jejímu dalšímu politickoideovému i organizačnímu sjednocování, k upevnění jejího marxisticko-leninského charakteru, k posílení její vedoucí úlohy a k úspěšnému socialistickému rozvoji celé naší společnosti.

I.

Novodobé dějiny českého a slovenského národa byly charakterizovány dvěma základními proudy: bojem za sociální osvobození pracujících a zápasem za existenci našich národů a jejich svobodu. Jejich třídní a národní, vnitřní a mezinárodní aspekty se navzájem prolínaly a ovlivňovaly.

Mnichov a rozbití ČSR prokázaly, že vládnoucí česká a s ní spjatá slovenská buržoazie zaprodala pro své třídní vykořisťovatelské zájmy i samu existenci československého samostatného státu.

Tato tragická zkušenost širokých lidových mas vedla k hluboké změně v jejich vědomí a politických postojích. Výsledkem toho byl růst autority KSČ, která se v zápase proti fašismu a na obranu republiky osvědčila jako jediný důsledný bojovník za třídní, sociální a národní zájmy pracujících. Svou principiální politikou, heroismem a obětavostí komunistů v domácím i zahraničním národně osvobozeneckém zápase, na němž se významně podílel náš armádní sbor v SSSR a který vyvrcholil Slovenským národním povstáním a povstáním českého lidu, si KSČ vydobyla všeobecně uznávané postavení vedoucí politické síly. Současně nebývale rostla autorita SSSR a znásobil se tradiční vřelý vztah našich národů k sovětskému lidu, který se osvědčil v kritické době Mnichova jako jediný věrný spojenec Československa, nesl hlavní tíhu druhé světové války a měl rozhodující podíl na porážce nacistického Německa.

Tento vývoj v Československu spolu s posunem mezinárodních třídních sil vlivem sovětských vítězství vytvořil u nás podmínky pro národně demokratickou revoluci. Po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou se otevřela možnost, aby dělnická třída ve svazku s ostatními pracujícími dobojovala zápas za sociální a národní osvobození československého lidu.

Důsledné uskutečňování cílů národně demokratické revoluce a její postupné přerůstání v revoluci socialistickou vyvolávaly stále větší odpor buržoazie. Rozhodnutí otázky moci, otázky „kdo s koho“ mezi buržoazií a dělnickou třídou, se stalo základní otázkou dalšího vývoje: buď jít k socialismu, nebo zpět k panství buržoazie. Pokus buržoazie uskutečnit otevřený kontrarevoluční puč v únoru 1948 byl součástí široce založeného plánu mezinárodního imperialismu revidovat výsledky druhé světové války a zformulovat protikomunistickou a protisovětskou frontu. KSČ však rychle a účinně zorganizovala pod svým vedením síly dělnické třídy, rolnictva i ostatních vrstev pracujících do protiútok. Výsledkem jejího postupu, v němž měly významnou úlohu i Lidové milice, bylo rozdrčení kontrarevolučních sil buržoazie.

Únorové vítězství bylo vyvrcholením národní a demokratické revoluce, dovršením revolučního zápasu dělnické třídy o definitivní prosazení socialistické cesty. Vnitřním předpokladem byla silná, v bojích zocelená, ideově a organizačně sjednocená komunistická strana, v jejímž čele stál Klement Gottwald. Strana dokázala principiálně a tvořivě uplatňovat leninskou strategii a taktiku boje o moc v konkrétních historických podmínkách naší země. Vnější předpoklad úspěchu spočíval v tom, že spojenecký svazek se Sovětským svazem znemožnil imperialistickou intervenci.

V únoru 1948 se plně uvolnila cesta pro budování socialismu v naší zemi. Základním předpokladem socialistické výstavby bylo upevnit moc pracujícího lidu v čele s dělnickou třídou a komunistickou stranou tak, aby nová moc plnila všechny funkce diktatury proletariátu. To vyžadovalo likvidovat zbytky mocenských pozic buržoazie a vytvářet nový typ socialistického státu a nový typ socialistické demokracie. Rozhodujícím úkolem strany v etapě diktatury proletariátu bylo zabezpečit budování materiálně technické základny socialismu a soustavné zvyšování kulturní a životní úrovně lidu; sčistit jednotu strany a čistotu jejího

marxisticko-leninského učení; vést nepřetržitý politický a ideový zápas proti vlivu poražené buržoazie, proti kolísavosti maloburžoazních vrstev a tlaku imperialistického světa; neustále prohlubovat spojenectví se Sovětským svazem a ostatními lidově demokratickými zeměmi. To byl odkaz únorového vítězství, který našel své vyjádření v generální linii socialistické výstavby v Československu, schválené IX. sjezdem KSČ v roce 1949.

Generální linie vycházela z obecných zákonitostí výstavby socialismu, z leninských idejí a zobecněných zkušeností KSSS a tvůrčím způsobem je uplatňovala v konkrétních podmínkách naší země. Odpovídala dosaženému stupni rozvoje, podmínkám a potřebám naší společnosti, cílům revolučního boje dělnické třídy i zájmům širokých vrstev pracujících. Vyvolala velké revoluční nadšení, politickou a pracovní iniciativu širokých mas.

Výstavba socialismu v Československu přispěla k historickým přeměnám sociální a ekonomické struktury naší společnosti a přinesla vynikající úspěchy v politickém, hospodářském a kulturním životě našeho lidu.

Utiskovaná a vykořisťovaná dělnická třída se stala třídou vládnoucí. I v Československu se naplnil odvěký sen pracujících — bylo odstraněno vykořisťování člověka člověkem. Náš lid pod vedením KSČ se stal uvědomělým tvůrcem svého vlastního osudu.

V hospodářské oblasti plně zvítězily socialistické výrobní vztahy. Pro jejich upevňování a další rozvoj byla vybudována mohutná materiálně technická základna socialismu. Národní důchod v roce 1969 se proti předválečné úrovni zvýšil o 350 %.

Výrazem revolučních přeměn byl zejména prudký růst průmyslové výroby, který dosáhl více než šestinásobku předválečné úrovně. Industrializace Slovenska přinesla základní změnu v jeho přeměně z agrární země na zemi průmyslově vyspělou. Odstranila se zaostalost, bída i vystěhovalectví. Samotné Slovensko dnes vyrábí více než celá předmnichovská republika.

Od základu se změnil obraz a život naší vesnice. I v zemědělství zvítězily socialistické výrobní vztahy. Zrodila se nová třída — třída družstevního rolnictva, jejíž materiální postavení, kulturní úroveň i sociální jistota jsou nesrovnatelné s neuspokojivým postavením soukromě hospodařícího rolníka. Tím byl splněn jeden z nejtěžších úkolů socialistické revoluce.

Na základě těchto skutečností se zcela změnil životní podmínky našeho pracujícího lidu i jeho perspektivy. Byla odstraněna nezaměstnanost. Každému občanu země je zajištěno právo na práci, všestranná zdravotní péče a důchody ve stáří. V naší socialistické vlasti byla vytvořena sociální jistota pro pracující lid, která je jedním z hlavních předpokladů spokojeného lidského života.

Za dobu socialistického zřízení v naší zemi velmi výrazně vzrostla životní úroveň všech tříd a vrstev společnosti. Byla zkrácena pracovní doba na pět dnů v týdnu.

Vzrostla vzdělanost lidu a vůbec kulturní úroveň našich národů a národností, neboť i u nás se začala naplňovat dávná tužba dělnictva a pracujících — zajistit všem právo na vzdělání. Soustavná a velkorysá péče socialistického státu o vědu umožnila rozvinout badatelský a aplikovaný výzkum v mnoha oborech na vynikající, často i světové úrovni. Širokým vrstvám pracujících byly zpřístupněny nejlepší a nejpokrokovější kulturní hodnoty.

Naše republika svým ekonomickým potenciálem, růstem výroby, životní úrovní, rozvojem kultury, vědy a vzdělanosti, sociálními vymoženostmi pro pracující zaujala přední místo ve světovém žebříčku ekonomicky vyspělých zemí.

Lid se stále aktivněji zúčastňuje správy a řízení socialistického státu. Bylo dosaženo rozhodujících změn a vytvořeny všestranné předpoklady pro marxisticko-leninské řešení národnostní otázky. Češi a Slováci se zformovali ve vyspělé socialistické národy a začlenili se do avantgardy světového pokroku a míru. Marxismus-leninismus jako nejprogresivnější ideologie současného světa se stal určující ideologií ve společnosti.

Výsledky, kterých bylo dosaženo v socialistické výstavbě, jsou důkazem, že náš pracující lid, vedený Komunistickou stranou Československa, úspěšně zvládl složitý revoluční úkol socialistické výstavby. Obětavou a houževnatou prací dělnické třídy, rolnictva a inteligence, příslušníků starších i nastupujících generací vzniklo dílo, které patří k nejslavnějším činům dějin našich národů. To dává záruku, základnu i východiska dalšího vzestupného rozvoje naší socialistické společnosti.

Spojenectví a spolupráce se socialistickými zeměmi, a především se Sovětským svazem poskytují našemu lidu nejen jistotu před hrozbou agrese a vydírání ze strany imperialismu. Zabezpečují našim národům státní a národní jistotu a svrchovanost a vytvářejí všestranné předpoklady pro jejich politický, hospodářský a kulturní rozvoj. Ochraňují naše národní hospodářství od krizových otřesů kapitalistického trhu. Sovětský svaz zabezpečuje nejen dodávky potřebných surovin a zařízení, ale i trvalý, jistý odbyl našich výrobků, nezištně pomáhá odborníky i zkušenostmi. Bez této spolupráce a pomoci by výstavba socialismu v Československu byla neuskutečnitelná.

Zkušenosti, které náš lid pod vedením KSČ při socialistické výstavbě získal, potvrdily, že principy socialismu jsou plně platné i pro země, které na socialistickou dráhu vstoupily ve stadiu průmyslově vyspělého hospodářství. I v těchto zemích poskytuje socialismus dělnické třídě a všemu pracujícímu lidu kvalitativně vyšší, jinak nedosažitelné možnosti vzestupu.

Cesta budování socialismu nebyla lehká, byla provázena překážkami a obtížemi. V prudkém a složitém vývoji, kterým naše společnost prošla a v němž si strana a dělnická třída teprve osvojovaly umění řídit a vládnout, došlo k chybám i tragickým omylům. Vedle obtíží pramenících z novosti a složitosti úkolu byla socialistická výstavba provázena i některými subjektivními chybami. Projevovaly se v sebeuspokojení, v nedůsledném uplatňování leninských principů v životě a v práci strany, v nedostatečném zobecňování praxe a nashromážděných zkušeností mas, v zanedbávání třídního přístupu ke společenským problémům, v předbírání vývoje, v narušování zásad demokratického centralismu a vnitrostranické demokracie. Oslabování politické a ideologické práce způsobilo otupění boje proti buržoazním ideologiím, maloburžoazním tendencím a ideologické diverzi. To mělo zákonitě vliv na oslabování spojení strany s masami pracujících.

Chyby a nedostatky měly u nás o to vážnější důsledky, neboť v sociální struktuře naší společnosti měly velkou váhu početné maloburžoazní vrstvy na vesnici i mezi městským obyvatelstvem. Tyto vrstvy představovaly výrazný politický proud s velkou tradicí, silnou organizovaností, s vyhraněnou maloburžoazní ideologií nacionalismu, masarykismu a sociáldemokratismu, které byly hluboce zakořeněny a pronikaly i do některých částí dělnické třídy. Na Slovensku značnou úlohu hrály náboženské přežitky využívané luďáctvím. Po celá desetiletí se tyto vrstvy politicky a kulturně orientovaly na Západ. To vše u nás vytvářelo živnou půdu k prosakování a uplatňování oportunistických a revizionistických tendencí.

Diskuse před XIII. sjezdem ukázala na mnohé nedostatky i chyby, které bylo třeba řešit, ale vedení strany se nepodařilo důsledně zobecnit zkušenosti strany z předcházejícího vývoje a přijmout takové politické i kádrové závěry, které by umožnily odstranit tyto nedostatky. Přesto usnesení XIII. sjezdu KSČ v roce 1966 orientovalo stranu vcelku správným směrem. Jeho závěry dávaly široké možnosti k důslednému uplatňování vedoucí úlohy strany a leninských metod při řízení strany a společnosti.

Usnesení XIII. sjezdu se však důkladně nerozpracovalo, naopak v mnohých případech se od něho ustoupilo. Tuto skutečnost využily pravicové a revizionistické síly. Zformovaly se v postupně narůstající proud, vytvářející se již dávno před XIII. sjezdem z maloměšťáckých elementů, představitelů poražené buržoazie. Tyto živly pronikly i do strany, zejména na ideologický úsek a do masových sdělovacích prostředků. Připojili se k nim lidé, kteří couvli před obtížemi a ztratili důvěru v revoluční perspektivu, různí „teoretici“, kteří přešli od krajního dogmatismu k revizionismu.

Vnitřní nástup pravicových sil je úzce spojen s ideovými centry antikomunismu ve světě. Jejich dlouhodobé působení i metody ideologické diverze a různých psychologických operací byly cílevědomě zaměřeny na postupnou erozi všech základních hodnot socialismu v ČSSR a na upevnění vlivu revizionismu ve vnitřním organismu strany. Tyto centrály uskutečňovaly proti ČSSR společnou taktiku, využívající přitom jejího vnitřního oslabení, k němuž dochází v důsledku narůstání některých krizových jevů uvnitř KSČ.

Snahou těchto antikomunistických kruhů bylo oživovat zbytky buržoazních názorů, vyvolávat iluze o kapitalismu, rozvíjet nacionalismus a antisovětské nálady, zpochybňovat vedoucí úlohu strany i vedoucí postavení dělnické třídy, třídní pojetí revolučního boje a principy socialismu vůbec.

Na tento soustředěný, dobře organizovaný, koordinovaný a řízený útok vnitřních i vnějších revizionistických a pravicových oportunistických sil nebyla strana dostatečně připravena a vyzbrojena. Nebezpečí pronikání pravicového oportunismu a revizionismu bylo podceněno, v ideologické práci se projevovала nepřípustná defenzivnost a shovívavost. Slovy se sice často upozorňovalo na hrozbu ideologické diverze, ale konkrétní kroky nenásledovaly. Oslabila se výchova členů strany i ostatních pracujících v duchu marxismu-leninismu. Strana byla postupně ideologicky odzbrojována. Teoretická práce ve straně byla po

léta zanedbávána a trpěla povrchními formalistickými přístupy k ideovému působení na členy strany. Dokonce takové teoretické instituce strany, jako Ústav dějin KSČ, Vysoká stranická škola, Ústav politických věd, už dávno před rokem 1968 byly aktivními nositeli mnohých revizionistických koncepcí. Na tomto stavu mají svůj podíl J. Hendrych a V. Koucký, kteří v uplynulém období za tento úsek stranické práce odpovídali. Nejvíce škod tu způsobil V. Slavík a Č. Císař, kteří pravicovému oportunismu otevřeli dokořán dveře.

Výrazným otevřeným pokusem k nastolení revizionistické protistranické a protisocialistické platformy byla vystoupení zorganizovaná pravicovou skupinou spisovatelů kolem A. J. Liehma, P. Kohouta, M. Kundery, K. Kosíka, L. Vaculíka a J. Procházky na IV. sjezdu spisovatelů s cílem získat pro ni podporu veřejnosti.

Zdravý marxisticko-leninský proud ve straně si uvědomoval vážnost situace. Měl upřímnou snahu o řešení nedostatků, dožadoval se nápravy a byl ochoten vynaložit pro ni všechny síly. Vyjadřoval názory rozhodující většiny strany. Vedení strany však nepochopilo a nepodpořilo upřímnou snahu a do čela tohoto proudu se nepostavilo.

Ačkoli i uvnitř vedení docházelo k diferenciaci v názorech, politický kurs byl určován především stanovisky A. Novotného, který neměl vůbec smysl pro koncepční práci, paušálně odmítal kritické hlasy a nerozlišoval mezi dobře míněnou kritikou a pravicovými útoky. Často vystupoval ostřeji proti těm silám, které usilovaly o ozdravení situace ve straně, než proti pravicovým živlům. Místo toho, aby se postavil do čela marxisticko-leninského proudu, objektivně brzdil nástup strany za tvůrčí uplatňování závěrů XIII. sjezdu KSČ za ideovou a akční jednotu a upevnění vedoucí úlohy strany. Mnohé závěry ústředního výboru i předsednictva byly oslabovány nedůsledností a jednostranným výkladem A. Novotného, čímž je dával v pochybnost, i když s nimi předtím vyslovoval souhlas. Chyby A. Novotného pramenily z některých jeho osobních vlastností, z jeho porušování kolektivnosti vedení, domýšlivosti, subjektivismu, velikášství a podezírání lidí, a nesporný podíl měl na nich také nekritický přístup některých jeho nejbližších spolupracovníků. Proto se úsilí najít východisko ze situace a aktivizovat stranu koncentrovalo na otázku jeho odchodu z vedoucí stranické funkce. V průběhu únorového, květnového, zářijového a říjnového zasedání ÚV KSČ v roce 1967 se dostaly rozpory, až dosud doutnající pod povrchem, v otevřené podobě na nejvyšší stranické fórum. V těchto rozporech se však již mísila oprávněná kritika stavu a zčásti i jeho příčin s oportunistickými projevy některých členů ÚV proti základním principům strany a socialismu.

Významnou etapou se stalo zasedání pléna ÚV KSČ v říjnu 1967 o postavení a úloze strany. Velkou úlohu v jeho přípravě sehrál široký, reprezentativní průzkum postojů stranické veřejnosti, v němž se k aktuálním otázkám práce strany vyjádřilo na 600 základních organizací strany. Jeho výsledky obsahovaly vážná upozornění na rozpory mezi vyhlášenými cíli a dosaženými výsledky, na projevy byrokratismu, na potlačování vnitrostranické demokracie, na nízkou úroveň disciplíny a rostoucí pasivitu komunistů, na nedostatečný styk vedoucích orgánů se základními organizacemi, na nedůsledné řešení ekonomických otázek. Zároveň odmítaly očeřování historie a práce strany, maloměšťácký negativismus a protisovětské výpady a revizionismus. Byly otevřeny a ostrou kritikou stranického vedení, ale zároveň i výrazem vůle a odhodlání strany překonat nakupené potíže.

Na říjnovém plénu v roce 1967 se již otevřeně vyjevily rozpory uvnitř ústředního výboru v hodnocení situace i volbě východisek. A. Novotný svým vystoupením na plénu postavil proti sobě velkou většinu členů ÚV a vyhrotil situaci tak, že změny ve vedení se staly neodkladné. ÚV nastolil, avšak nedořešil základní otázky politiky strany, činnosti ústředního výboru a jeho orgánů.

Na prosincovém zasedání větší část členů ÚV vystoupila s kritikou metod práce a způsobu řízení A. Novotného a požadovala, aby byl proveden kritický a sebekritický rozbor politiky i práce ústředního výboru, předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ.

Středem diskuse se stala situace ve straně, nezbytnost zásadních opatření proti nedostatkům při plnění usnesení XIII. sjezdu včetně odchodu A. Novotného z funkce prvního tajemníka.

Úpornost, s jakou A. Novotný hájil svou osobní pozici, vedla k tomu, že se síly a pozornost ústředního výboru soustředily především na vyřešení otázky vedení strany. To mimo jiné vedlo k tomu, že plénum včas neodhalilo platformu těch členů ÚV, kteří v diskusi při posuzování situace a dalšího postupu strany vycházeli v podstatě z protistranických, revizionistických pozic (O. Šik, V. Slavík, F. Vodsoň, J. Smrkovský aj.).

Přerušení jednání prosincového pléna bez konkrétních závěrů a jeho odklad na počátek ledna vystupňovalo napětí nejen v ÚV a stranickém aktivu, ale v celé straně a společnosti. Teprve když A. Novotný poznal, že přes veškeré manévrování a pokusy

nemůže získat podporu většiny ÚV, po obšírné, otevřené a často protichůdné šestidenní diskusi přijal po lednovém plénu navrhované řešení a v souladu se stanovami byl uvolněn z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ.

Do funkce prvního tajemníka byl po dlouhých úvahách a rozporných návrzích jednomyslně zvolen A. Dubček. Tato volba byla kompromisním řešením. Mnohým byly sice známy některé jeho nedostatky, avšak jeho výběr byl ovlivněn tehdejšími vztahy ve vedení i snahou vybrat takového kandidáta, při jehož volbě by se dosáhlo jednoty. Návrh na jeho zvolení předložil jménem předsednictva, jménem konzultativní skupiny (kterou plénum vytvořilo ze zástupců krajských organizací, protože předsednictvo se samo nemohlo v této otázce dopracovat k závěrům) i jménem svým A. Novotný. Ústřední výbor doplnil dále předsednictvo o některé nové členy.

Plénum přijalo politickou rezoluci, která se jednoznačně hlásila k závěrům XIII. sjezdu a znovu zdůraznila naši příslušnost k světové socialistické soustavě a pevnou jednotu se Sovětským svazem. Vytyčila nezbytnost prohloubení jednoty strany, odstranění chyb a nedostatků, posílení její vedoucí úlohy a požadavek dodržování leninských norem, upevnění svazku Čechů a Slováků důsledným uplatňováním leninských principů v národnostní politice, řešení otázek národního hospodářství a dalších úkolů v zabezpečení realizace XIII. sjezdu.

Na lednovém plénu se však projeví i vážné protichůdné tendence. Síly vycházející z principu marxismu-leninismu, opírající se o usnesení XIII. sjezdu a hájící nutnost continuity vytyčené linie se snažily najít odpověď na aktuální otázky, odstranit nedostatky a chyby minulosti, mobilizovat celou stranu k aktivitě odpovídající nazrálým problémům. Avšak na druhé straně — jak potvrdil další vývoj se již na lednovém plénu formovala pravicově revizionistická skupina, která pod rouškou nápravy chyb usilovala o revizi generální linie strany, rozvrácení ideologických a organizačních principů výstavby strany, rozrušení politické struktury socialistické společnosti ve prospěch maloburžoazní živelnosti a o změnu zahraniční orientace ČSSR.

Před novým vedením strany stála nesmírně závazná úloha a historická odpovědnost před vlastní stranou, lidem i mezinárodním komunistickým hnutím:

- podchytit a přeměnit spontánní souhlas strany a lidu s řešením lednového pléna k rozvinutí široké aktivity za překonání překážek stojících v cestě rozvoje socialismu v ČSSR;
- nepřipustit zneužití úsilí strany o nápravu nedostatků a vést ofenzivní ideologický a politický zápas s oportunistickými, revizionistickými a antisocialistickými názory, tendencemi a silami. Tato zásadní orientace byla o to naléhavější, protože hrozilo, že překonávání vážných nedostatků novotnovského vedení — nebude-li provázeno rozhodným bojem proti revizionismu — povede k narůstání pravicového nebezpečí, které už o sobě dalo znát v některých vystoupeních na lednovém plénu;
- ještě více upevnit naše svazky se socialistickými zeměmi, zejména se Sovětským svazem, aby Československo bylo pevným a spolehlivým článkem světové socialistické soustavy.

Ve svém základním významu byly výsledky lednového pléna výrazem nezbytnosti řešit nazrálou krizi v KSČ a odstranit z činnosti strany, a zejména jejího vedení, to, co bylo překážkou, aby se strana a společnost pozvedly k nové aktivitě, k novému rozmachu. To se týkalo především důsledného uplatňování leninských principů v řízení strany a společnosti a nutnosti včas reagovat na nové jevy ve všech oblastech společenského života, které nastoloval vývoj. V tomto duchu přijala výsledky lednového pléna naprostá většina strany a našeho lidu.

II.

Po lednu 1968 se však ukázalo, že nové vedení strany v čele s A. Dubčekem nebylo pro svou nesourodost, politickou nejednotnost a celkovou slabost schopno tuto úlohu splnit. Pozici předsednictva ÚV KSČ od počátku oslabovalo, že jeho členy zůstali někteří soudruzi odpovědní za minulé nedostatky a deformace, i to, že do něho byli zvoleni J. Špaček a J. Borůvka, kteří se velmi brzy projeví jako exponenti pravice. Rozhodující však bylo — jak ukázal další vývoj — že zejména A. Dubček neměl předpoklady pro pochopení složitosti situace a rizik spojených se změnou vedení v takových politických a hospodářských podmínkách, v jakých se strana a společnost nacházely.

Jeho nerozhodnost a váhavost způsobily, že se vedení neopřelo o důvěru naprosté většiny členů ÚV KSČ a podporu většiny komunistů a nepostavilo se do čela marxisticko-leninským silám, které již léta usilovaly o zlepšení práce strany. Velký potenciální zdroj energie pro rozvoj socialismu, který představovala iniciativa a naděje lidí vyvolaná lednovým plénem, byl promarněn, a dokonce zneužit pravicovými silami. Místo aby se vedení strany ujalo iniciativy a pevného řízení vývoje, ponechalo je od prvních chvil živelnosti, a tím umožnilo organizovaný nástup pravice.

Straně chyběl jasný kurs a jednoznačná direktiva pro další postup v rozhodujících oblastech. Příznačné je, že vedení nedalo ani směrnicí pro přípravu výročních členských schůzí i okresních konferencí. To postupně vedlo k tomu, že vedoucí orgány strany přestaly i v kádrové politice uplatňovat zásady demokratického centralismu. Neřídily nižší stranické orgány a aparát strany a připustily naopak uvolnění stranické kázně a celkové organizátorské práce strany a státu.

Pravice první týdný po lednovém plénu zkoumala půdu a možnosti, sbírala síly a spojence, opatrně postupovala a určovala svou taktiku. Když viděla nerozhodnost vedení a přesvědčila se, že z A. Dubčeka může různými tlaky a pochlebováním učinit svůj štít, začala kolem něho vytvářet atmosféru mesiášství a přešla do široce organizovaného nástupu. V únoru a březnu již organizovala — bez rozhodného odporu a zásahu vedoucích orgánů strany — řadu svých veřejných akcí a snažila se dezorientovat stranu i ostatní pracující zkresleným informováním o výsledcích lednového pléna.

Přitom využívala zejména skutečnosti, že usnesení lednového pléna ÚV KSČ nebylo zveřejněno.

V této době neaktivnější představitelé pravice v ÚV KSČ, O. Šik, F. Kriegel, J. Špaček, V. Slavík, J. Smrkovský, F. Vodsoň, V. Borůvka, V. Prchlík a další, začali vystupovat před veřejností s revizionistickým výkladem smyslu lednového pléna a nasazovat si falešnou aureolu „mužů Ledna“. Tyto projevy, narušující principy demokratického centralismu, byly zároveň podnětem k rozpoutání kampaně sdělovacích prostředků. V těchto prostředcích měla pravice již před lednem významné pozice, které si v této době dále upevnila a učinila z nich hlavní zbraň útoku proti straně a socialistickému státu. Bylo to umožněno mimo jiné tím, že vedení strany a státu se v podstatě zřeklo jejich řízení a kontroly.

Vládou nad rozhodujícími sdělovacími prostředky pravice získala fakticky možnost monopolizovat výklad smyslu a cílů lednového pléna ve svém duchu. Současně tak vtiskla své kampani zdání, jako by šlo o podporu „nové“ politiky strany, jako by šlo o boj za „nový“, „lepší“ socialismus. Tím bylo také možné, že za tato hesla se seskupilo vedle těch, kteří se socialismem nesrostli, vedle zjevných nepřátel našeho zřízení i značné množství poctivých občanů.

Pravice těžila z velké neoblíbenosti A. Novotného, z toho, že nesl hlavní odpovědnost za chyby minulého období. Obratně využívala i skutečnosti, že naprostá většina strany a společnosti zásadně odmítala návrat k metodám A. Novotného. Jeho pokusy obhajovat své stanovisko využívala k tomu, aby vytvořila psychózu hrozby ze strany „konzervativců“ jako hlavního nebezpečí pro polednový vývoj. Přitom za konzervativce označovala každého, kdo hájil principy marxismu-leninismu.

Tento vývoj vyvolával stále sílící znepokojení nejen ve straně, ale i v široké veřejnosti. Velké množství dopisů členů strany a jejich vystoupení na členských schůzích, jakož i rezoluce stranických orgánů a organizací, které byly v té době zasílány ústřednímu výboru strany, ukazovaly, že komunisté, ale i četní nestraníci, nesouhlasí s kampaní diskreditace strany a se znevažováním dosažených výsledků ani s narůstajícími protisovětskými výpady. Domáhali se jasného slova i činu vedení strany, které by učinily přítrž narůstajícím protistranickým a protisocialistickým vystoupením.

K otevřenému měření sil s pravicově oportunistickými silami ve straně došlo na březnových okresních konferencích. Pokus pravice ovládnout klíčové pozice v okresních výborech strany se pro odpor zdravých sil nepodařil. Pravice však okamžitě zorganizovala kampaň ve sdělovacích prostředcích, v níž známkovala každého oponenta jako konzervativce a odpůrce lednového pléna a zesilovala atmosféru zastrašování. Pod heslem „novou politiku lze dělat jen s novými lidmi“ byli odstraňováni z funkcí poctiví a osvědčení funkcionáři a místo nich byli dosazováni lidé, kteří většinou zůstávali stranou budování socialismu. Někteří funkcionáři v předlednovém období prokázali neschopnost zvládnout úkoly a měli být oprávněně vyměněni, ale pod tlakem pravice docházelo stále častěji k „odstřelu“ funkcionářů jen proto, že se postavili na obranu strany a socialismu.

Kolem frakčního jádra revizionistických pravicových sil ve straně se seskupoval opoziční proud, který postupně pronikal do stále většího počtu organizací a vytvářel si vlastní politickou platformu a organizační strukturu. Pravice si postupně na všech stupních obsazovala důležité pozice svými lidmi nebo těmi, kdož se k ní z různých důvodů přidávali a před ní kapitulovali. Obratně používala kombinovaného nátlaku shora — z vedoucích orgánů strany a státu — a zdola prostřednictvím sdělovacích

prostředků, organizováním mítinků, různých rezolucí, podpisových akcí pracujících, i když byly často inspirovány malými skupinkami či jednotlivci. Tím, že vedení strany neusměrňovalo stranické orgány, část funkcionářů nerozeznávala plně záměr pravice a část se stahovala z boje. To umožnilo, aby v druhé etapě okresních konferencí pronikla pravice za pomoci hrubého porušení stanov do důležitých pozic v okresním článku strany. Vzhledem k tomu, že síly strany věrné marxismu-leninismu nedostaly podporu vedoucích orgánů strany a až na některé výjimky neměly ani možnost veřejně vyjádřit své názory, dostaly se postupně do defenzivy a izolace.

Protože vedoucí orgány KSČ fakticky přestávaly řídit stranu i sdělovací prostředky, směr politického vývoje v zemi stále výrazněji určovalo nikoli vedení strany, nýbrž pravice. Skutečnost, že útok proti základům socialismu vedli lidé, kteří většinou měli stranickou legitimaci, se veřejnosti jevil tak, jako by šlo o střetnutí mezi těmi, kdož jsou pro leden, a těmi, kdo jsou proti němu, mezi „progresivními“ a „konzervativními“ komunisty, mezi těmi, kdo chtěli zlepšit chod společnosti, a těmi, kdo hájili překonané metody. Tento falešný obraz do vědomí lidí nepřetržitě vnášely sdělovací prostředky. To byla příčina, proč se jim postupně podařilo oklamat dosti široký okruh veřejnosti a zastírat, že ve skutečnosti šlo o třídní zápas, o útok na existenci socialismu. Pravicové propagandě se tak podařilo pomýlit i početné skupiny čestných pracujících lidí naší vlasti. Značných úspěchů dosáhla mezi poměrně velkou částí inteligence, zejména v její humanitní části.

Logika politického zápasu vedla pravici k tomu, že usilovala stále agresivněji vtáhnout jako svého spojence proti straně politické síly z řad bývalé maloburžoazie, které až dosud balancovaly na okraji socialistické společnosti, a dokonce i síly otevřeně protikomunistické. Vytvořil se politický blok pravicově revizionistických a protisocialistických sil. Jeho jednotlivé součásti se sice lišily ve své ideologii a taktice, ale sjednocovaly se v rozhodujícím boji proti straně a spojenectví se Sovětským svazem.

Imperialismu se tak naskytl příležitost uskutečňovat v ČSSR v duchu své globální strategie a taktiky cíle, které dlouhodobě vůči socialistickým zemím rozpracovával. Proto tento blok, pod jehož celkovým nápořem započal postupný rozklad řídicí struktury strany, socialistického státu a společnosti, našel všestrannou politickou, morální i materiální podporu imperialistických sil.

Československo bylo už od února 1948 objektem široce založené politické a ideologické diverze ze strany imperialismu, která však nepřinášela očekávané výrazné výsledky v situaci, kdy strana pevně držela vývoj ve svých rukou. Poté co pravicově oportunistické a protisocialistické síly začaly u nás otevřeně útočit na základní principy strany a socialismu a jejich rozkladné počínání přestalo narážet na aktivní odpor, mohla i vnější imperialistická aktivita přejít k prudkému nástupu. V tom také spočívala podstata ostrého třídního zápasu, který zdaleka nevycházel jenom z historických zvláštností naší společnosti, ale byl především výrazem dlouhodobého zájmu a intenzivního úsilí světové reakce o ovládnutí Československa. Do této činnosti se zapojila i poúnorová emigrace, soustředěná kolem známého Pavla Tigrida, v jehož koncepcích „postupného uvolňování“ vazeb socialistického systému a dalších „teoriích“ o nutnosti vnitřního rozkládání vedoucí úlohy strany našel blok pravicově revizionistických a protisocialistických sil ideovou výzbroj, s níž se ztotožnil a cílevědomě ji uváděl do života.

Na dubnovém zasedání ÚV KSČ v roce 1968 se už otevřeně projevila jak slabost a nejednota polednového vedení, tak i mocenský posun ve prospěch pravice.

Marxisticko-leninské síly ústředního výboru KSČ v diskusi poukázaly na negativní vývoj. Dokázaly prosadit, aby do funkce prezidenta byl navržen velký vlastenec, hrdina protifašistického boje a významný představitel přátelství a spojenectví se SSSR Ludvík Svoboda, a nikoli kandidáti pravice J. Smrkovský a Č. Císař. Ale při rekonstrukci předsednictva a sekretariátu ÚV, vlády a jiných státních orgánů byli na rozhodující mocenské pozice — na místo předsedy vlády, předsedy Národní fronty a Národního shromáždění — navrženi a schváleni lidé, kteří se postupně vyjevili jako exponenti pravice.

Rezoluce dubnového pléna sice varovala před nebezpečím živelnosti polednového vývoje, avšak základní otázky — jednota a akceschopnost strany, odhalení pravicového nebezpečí, jakož i vyhlášení rozhodného boje proti němu — zůstaly nevyřešeny. Akční program schválený dubnovým plénem už odrážel vystupňovanou rozvratnou činnost pravice ve straně. Obsahuje nemarxistické formulace o úloze strany a státu i socialistické společnosti, o tzv. partnerském pojetí Národní fronty, o řízení ekonomiky a kultury a další teze oportunistické a revizionistické povahy. Je dokumentem, který v teoretické, politické a organizační oblasti je značným krokem zpět v porovnání s obdobnými stranickými dokumenty programového charakteru přijatými stranou v minulosti. Ústřední výbor proto považuje Akční program za nesprávný a neplatný dokument, z něhož nelze vycházet v teoretické činnosti i praktické politice strany.

Na dubnovém plénu i na veřejnosti se pravice pokusila vyslovit nedůvěru ÚV KSČ. Vznela současně požadavek na svolání mimořádného, tzv. „kádrového“ sjezdu s cílem zmocnit se nejvyššího orgánu strany. Velká většina ústředního výboru takovýto požadavek rozhodně odmítla.

Do popředí politického zápasu se po dubnovém plénu dostaly krajské konference strany. Předsednictvu ÚV se znovu naskytl možnost zformovat na nich síly strany a vzít iniciativu do svých rukou. Vinou pravicové skupiny ve vedení však tato příležitost nebyla využita. Bylo typické, že ani pro přípravu krajských konferencí, ani pro vystoupení vedoucích delegací ÚV nebyla dána jednotná a jasná směrnice. Pravice na nich chtěla získat další pozice a dosáhnout většinu pro svůj požadavek svolání mimořádného sjezdu. Přes všechno její úsilí však požadavek mimořádného sjezdu přímo podpořily jen městské konference v Praze, kde A. Dubček, O. Černík a J. Smrkovský neúčinně vystupovali, nedokázali obhájit usnesení pléna ÚV, a krajská konference v Jihomoravském kraji, kterou Špaček podvedl zkršeným výkladem stanoviska ÚV. Nejdůrazněji se proti stanovisku pravice vyslovily krajské konference na Slovensku.

Pravice proto dále rozšiřovala frontu svého náporu na stranické orgány, na rozhodující složky stranického a státního aparátu, na společenské organizace a ideologický život. Opoziční, tzv. druhé centrum ve straně, které se zformovalo na bázi městského výboru KSČ v Praze, organizačně, politicky a ideově koordinovalo a sjednocovalo činnost různých opozičních skupin, určovalo jednotnou taktiku a způsob protistranického boje. Představiteli tohoto centra byli anebo se jimi později stali i někteří členové předsednictva, sekretariátu i pléna ústředního výboru strany, jako například F. Kriegel, J. Smrkovský, J. Špaček, Č. Císař, V. Slavík, O. Šik, V. Prchlík, Z. Mlynář, F. Vodsloň, B. Šimon, J. Borůvka, M. Vaculík. Pravicová seskupení vznikala i v krajích a okresech. Přitom jejich struktura byla budována tak, aby obsáhla, a umožňovala vliv pravice v důležitých orgánech strany a ve významných složkách jejího aparátu, v rozhodujících střediscích společenských věd, ve sdělovacích prostředcích, v oblasti školství, vědy a kultury a v důležitých článcích státního aparátu.

Konečné cíle pravicových a protisocialistických sil na Slovensku byly totožné se záměry pravice v českých krajích. Avšak ve vedení ÚV KSS, v krajských a okresních výborech Komunistické strany Slovenska i mezi inteligencí se zformovaly síly, které houževnatě bojovaly proti činnosti pravicového a protisocialistického bloku. Pravicovým silám na Slovensku se plně nepodařilo do srpna 1968 na organizované a ucelené platformě zformovat své řady. Na tom mělo svůj podíl zdravé jádro ve vedení strany v čele se soudruhem Vasilem Biľakem, který ve funkci prvního tajemníka ÚV KSS vystupoval jednoznačně z pozic marxism-leninismu, proletářského internacionalismu, otevřeně odhaloval cíle pravicových a antisocialistických sil, obhajoval pozice strany a naše spojenecké vztahy se Sovětským svazem.

Přesto se i na Slovensku postupně vytvářela nebezpečná situace, kterou tak jako v jiných částech republiky charakterizovala činnost pravicových a protisocialistických sil.

Všechny tyto hluboká politické posuny v celé republice našly výraz i v oslavách 1. máje, které v řadě míst ztratily třídně internacionalistický charakter a změnil se v bezbřehou směsicí nejrůznějších politických proudů pravicových a antisocialistických sil. V prvomájových průvodech, zejména v Praze, vystoupily se svými hesly již vysloveně protikomunistické síly, reprezentované především kontrarevolučními organizacemi typu KAN a K 231.

Začátkem května bylo už narůstající nebezpečí tak zjevné, že v generální rozpravě v předsednictvu ÚV KSČ 7.—8. května o politické situaci v zemi musela pod tlakem argumentu marxisticko-leninského jádra přiznat i jeho pravicová část, že straně a socialismu hrozí v důsledku pravicových, antisocialistických a antisovětských sil vážné nebezpečí. Celostátní porada vedoucích krajských a okresních tajemníků, svolaná k ověření těchto závěrů, to nejen potvrdila, ale ukázala situaci v zemi v ještě ostřejším světle. Ve stejném duchu vyznělo o několik dní později stanovisko pléna ÚV KSS, které však A. Dubček nedovolil zveřejnit.

Při přípravě květnového pléna ÚV KSČ však i pravice vyvíjela značnou aktivitu, aby jeho cíle zmařila. Skupina pražského centra vypracovala ucelenou pravicovou koncepci, která byla v protikladu s hodnocením a závěry předsednictva, a přešla tak k frakční činnosti. Na poradě vedoucích tajemníků krajů a okresů přednesl tuto koncepci jménem městského výboru strany v Praze B. Šimon. Pod požadavkem vytvoření české komunistické strany a České národní rady ovládané pravicí směřovala k plnému uchopení moci ve straně i státě.

K oklamání, a tím i dočasnému získání dělnické třídy, která do té doby ve své většině pravicové demagogii zdolávala, přišel O. Šik — bez vědomí a souhlasu stranických a státních orgánů — s požadavkem vytvoření rad pracujících. Tento návrh byl součástí koncepce směřující k destrukci řídicí hospodářské struktury a rozbití socialistického systému plánování, k vytvoření

protiváhy a oslabení pozic stranických organizací v závodech. Současně byla podněcována vina sociální demagogie, živelných tlaků na zvyšování mezd, vynucované bez ohledu na výsledky ve výrobě, často hrozbou „divokých“ stávek. To vše vyvolávalo inflační vinu a hrozbu rozvratu v hospodářství. Přitom se demagogicky hlásalo, že jedinou spásou před hospodářskou katastrofou může být velká dolarová půjčka.

V rezoluci květnového pléna se konstatovalo, že hlavním nebezpečím pro stranu se stalo pravicové nebezpečí, které se však zužovalo jen na hrozbu protisocialistických a antikomunistických sil působících mimo stranu. Přestože v diskusi na ústředním výboru došlo ke střetům s pravicovými oportunisty, v závěru A. Dubčeka ani v rezoluci nebyla odhalena úloha pravicových sil ve straně. I přes tyto nedostatky mohly závěry pléna přinést pozitivní výsledky, kdyby je vedení strany důsledně plnilo.

Na květnovém plénu došlo také ke změně stanoviska v otázce svolání mimořádného sjezdu. Tato změna vycházela ze záměru marxisticko-leninských sil vzít urychleným svoláním sjezdu iniciativu do svých rukou. To by ovšem předpokládalo jednotný a principiální postup celého vedení strany, čehož dosaženo nebylo.

Po květnovém plénu aktivita marxisticko-leninských sil vzrostla. Na aktivech a schůzích statisíce členů a funkcionářů podpořily usnesení květnového pléna a žádaly energická opatření na obranu socialismu. Vyvrcholením pokusu o pozitivní obrát ve vývoji se stal celostátní aktiv Lidových milicí v Praze, jehož se zúčastnilo přes 11000 příslušníků. Aktiv byl výrazem skutečnosti, že Lidové milice v té době jako celek nepodlehly náporu pravice, setrvaly na principech marxismu-leninismu a přátelství se Sovětským svazem a byly odhodlány bránit věc socialismu.

V období příprav na XIV. mimořádný sjezd strany, pro nějž bylo příznačné ovzduší hysterie zastrašování a teroru, probíhal rozhodující boj o stranu mezi marxisticko-leninskými silami a pravicí.

Projevem otevřeného a koordinovaného nástupu reakce bylo zveřejnění kontrarevoluční platformy 2000 slov, která byla přímým návodem k násilným akcím a k destrukci socialistického systému. Tato kontrarevoluční výzva šla zároveň nejdále v rozněcování nenávisti proti Sovětskému svazu a vyjadřovala dokonce veřejnou pohružku našim spojencům ozbrojeným konfliktem.

Záměrné opublikování tohoto kontrarevolučního pamfletu v předvečer okresních konferencí ovlivnilo jejich průběh a volbu delegátů na krajské konference. Přes odmítavé stanovisko předsednictva ÚV, které však sami jeho pravicoví členové — A. Dubček, J. Smrkovský, F. Kriegel i O. Černík vzápětí sabotovali, zhruba polovina okresních konferencí v českých krajích se postavila na podporu 2000 slov.

V období mimořádných krajských konferencí strany se již výrazně projevil plný přechod pravice na otevřenou frakční činnost. Druhé centrum ve straně se snažilo izolovat levicové síly v dosavadním ústředním výboru a předurčit zasíláním instrukcí do krajů výsledky voleb delegátů na sjezd i složení nového ústředního výboru. Podařilo se mu dosáhnout, že mezi delegáty na XIV. mimořádný sjezd bylo mnoho pravicových oportunistů, nacionalistů a kolísavých členů strany. Pouze 17,4 % delegátů byli dělníci, což nemá v historii KSČ obdoby. Pravice si tak vytvořila podmínky, aby na sjezdu uchvátila moc a legalizovala své cíle a záměry.

Antikomunistické a antisocialistické síly organizovaly otevřené demonstrace, provokace a akce vyloženě anarchistického charakteru. Stupňovaly nacionalistickou antisovětskou vinu, zejména v souvislosti se cvičením štábu spojeneckých vojsk v Československu. Usilovaly o rozpuštění Lidových milicí.

Šovinistická kampaň proti dopisu adresovanému Lidovými milicemi sovětskému lidu, a zvláštní zběsilé útoky vůči 99 pragovákům, kteří ve svém dopise vyjádřili věrnost socialismu a přátelství se Sovětským svazem, byly výrazným svědectvím rodícího se bílého teroru. Antisověťismus a s ním spojené zneužívání národního cítění byly jednotící platformou pravice a kontrarevoluce.

Boj o moc se stal i bojem o změnu zahraničně politické orientace ČSSR. Pravicově oportunistický a antisocialistický blok usiloval o likvidaci základní záruky národní a státní existence socialistického Československa spočívající ve spojení a přátelství se Sovětským svazem a dalšími socialistickými zeměmi. Měly tak být vytvořeny vnější podmínky pro likvidaci socialismu v Československu.

Tyto a mnohé další skutečnosti dokumentují spojitost událostí v Československu s bojem mezinárodního imperialismu proti SSSR a socialistickému společenství. Stratégové center světového antikomunismu měli v socialistickém Československu své přímé pomahače. Ústy jednoho z nich, L. Svitáka, se přihlásily o slovo krajně reakční síly, jež se formovaly v takových organizacích, jako K 231 a Klub angažovaných nestraníků. Jejich programem byla likvidace vymožeností února 1948 a faktická likvidace socialismu. V čele ústředí K 231 byli K. Nigrin, J. Brodský, V. Paleček, O. Rambousek a další, kteří většinou byli přímými agenty západních rozvědek. Zakladateli KAN byli kromě I. Svitáka spisovatel V. Havel a prof. V. Černý, který měl těsné spojení s poúnorovou emigrací. KAN i K 231 měly úzké spojení se západními rozvědkami a dostávalo se jim nejen politické, ale i materiální podpory.

Značný vliv v boji proti socialismu v ČSSR měly síly, které se angažovaly z pozic sionismu, jednoho z nástrojů mezinárodního imperialismu a antikomunismu. Jejich předními reprezentanty u nás byli F. Kriegel, J. Pelikán, A. Lustig, E. Goldstücker, A. J. Liehm, E. Löbl, K. Winter a řada dalších.

V protikomunistických plánech založených na demagogii s tzv. demokratickým socialismem připadá významná úloha obnovující se sociální demokracii. Ta se připravovala vystoupit jako samostatná politická síla využívající sociálně demokratických přežitků v myšlení části členů KSČ, které hodlala strhnout na svou stranu. Kalkulovalo se s tím, že sociální demokracie, „nezatížená obdobím budování socialismu“, bude přitažlivá pro dezorientovanou a politicky nepevnou část společnosti. Za souhlasu a podpory pravicových funkcionářů KSČ F. Kriegela, J. Smrkovského, Z. Mlynáře, J. Litery, L. Lise a dalších byl vytvořen ilegální přípravný ústřední výbor, jehož členy mj. byli Z. Bechyně, J. Munzar, O. Janýr, F. Šupka. Zároveň se ustavily přípravné výbory v krajích, okresech a v některých místech i základní organizace. Tato činnost, rozvíjená v úzké součinnosti s předáky Socialistické internacionály, měla za úkol provést politický rozkol dělnické třídy. I v ostatních stranách sdružených v Národní frontě, Čs. straně socialistické, Čs. straně lidové, Straně slovenské obrody i Straně slobody, vypracovaly se programy další činnosti směřující k popření vedoucí úlohy KSČ a obnovení staré buržoazně demokratické a klerikální základny.

Nemalá role v antisocialistické hře o Československo připadla reakčním představitelům katolického kléru, vydatně podporovaným katolickou emigrací v zahraničí.

Spojené působení zahraniční i vnitřní reakce prohlubovalo vnitropolitickou krizi, která se stále více promítala do vztahu s našimi nejbližšími spojenci.

Bratrské strany, především KSSS, se snažily s velkou trpělivostí odstranit napětí ve vzájemných vztazích a přesvědčit vedení strany, že je nutno čelit kontrarevoluční hrozbě v ČSSR. Využily k tomu všechny možnosti, které poskytovaly oficiální i osobní kontakty. Na schůzkách v Drážďanech, Sofii, Moskvě v první polovině roku 1968 ukazovali jejich představitelé A. Dubčekovi na konkrétních faktech, že situace v ČSSR se vyvíjí nebezpečným směrem, který zároveň ohrožuje společné zájmy socialistického tábora. Ujištění A. Dubčeka, že vedení KSČ si také uvědomuje vážnost situace a že samo cítí potřebu zjednat nápravu, se však doma zamlčovala, obcházela a neplnila. Ze záznamu jednání se s Brežněvem, s J. Kádárem a dalšími soudruhy, z celé rady dopisu, které zaslali generální tajemník ÚV KSSS a první tajemníci dalších bratrských stran A. Dubčekovi a vedení naší strany, i z telefonických rozhovorů jasně vyplývá, jak upřímně a hluboce prožívaly strany a lid bratrských socialistických zemí potíže v našem vnitropolitickém dění a nebezpečí, z něhož vyrůstala hrozba existenci socialismu v Československu. Nabízeli soudružskou podporu i pomoc ke zvládnutí situace a vyčerpali všechny politické množnosti, které přicházely v úvahu, aby vyburcovaly A. Dubčeka a jeho stoupence k odpovědnému komunistickému postupu.

Vedoucí představitelé pravicově oportunistických sil sice oficiálně deklarovali politiku přátelství se socialistickými zeměmi, licoměrně však zakrývali a ve skutečnosti podporovali snahy přehlušit a otupit tradiční a hluboké přátelství našich národů k lidu Sovětského svazu. Ve snaze blokovat jakoukoli snahu o dorozumění a obnovu vzájemně důvěry mezi KSČ a bratrskými stranami socialistických zemí, prosadily pravicové síly neúčast delegace KSČ na varšavské schůzce bratrských stran v červenci 1968 a nastoupily tak kurs na roztržku se spojenci.

Předsednictvo ÚV KSČ přes odpor některých svých členů varšavský dopis lehkovážně odmítlo a zvolilo postup namířený proti nejvlastnějším zájmům naší strany a socialismu. V odpovědi předsednictva se zastírala vážnost pravicového kontrarevolučního nebezpečí, na něž ve svém dopise naši spojenci soudružsky upozorňovali. V rozporu s rezolucí květnového pléna se v odpovědi předsednictva dokonce prohlašovalo, že hlavním nebezpečím pro naši společnost je „konzervatismus“.

Za vypjaté situace ve straně i společnosti bylo svoláno červencové plénum ÚV KSČ, jež však už nenalezlo dostatek sil a odvahy k tomu, aby se postavilo proti nesprávnému postupu předsednictva ÚV KSČ, a dokonce jeho stanovisko potvrdilo. To značně přispělo k prohloubení dezorientace mezi komunisty i v celé naší společnosti. Teprve plénum ÚV KSČ v září 1969 od základu nesprávné usnesení červencového pléna z roku 1968 zrušilo. Bratrské strany trpělivě usilovaly o jednání s představiteli KSČ, při němž by byly řešeny složité problémy ve vzájemných vztazích, které vznikly narůstáním kontrarevoluční situace v Československu a ohrožením zájmů socialismu. Při jednání v Čierné n. T. apelovalo politické byro ÚV KSSS na vedení naší strany, aby si uvědomilo svou komunistickou, internacionální odpovědnost a řešilo nebezpečnou situaci v ČSSR vlastními silami.

Postoje jednotlivých členů předsednictva ÚV KSČ se zásadně rozcházely. Pravicoví představitelé nešli k jednání v Čierné n. T. s poctivými úmysly. Mezi sebou se nikterak netajili úmyslem znovu oklamat naše nejuvěrnější spojence, aby získali čas do XIV. sjezdu KSČ, který jim měl přinést definitivní vítězství. Licoměrně předstírali odhodlání, že podniknou neodkladná opatření proti antisocialistickým silám a kontrarevolučním organizacím. Stejnou roli sehráli i v Bratislavě na schůzce představitelů šesti socialistických zemí.

Po jednání v Čierné n. T. a Bratislavě A. Dubček a jeho stoupenci ve vedení KSČ zvolili taktiku průtahu a oddalování realizace opatření, která při jednáních se spojenci slibovali učinit. Navíc zkreslovali výsledky jednání a vykládali je jako své vítězství. A. Dubček nejenže ignoroval, ale i před vedením KSČ zatajoval oprávněné obavy bratrských stran o osud socialismu v Československu a míru v Evropě. Spolu s dalšími pravicovými představiteli ve vedení strany zabránil svolání plenárního zasedání ÚV KSČ, které bylo nezbytné v této těžké a složité době. Pokrytecky se zpronevěřil zásadě, kterou v Bratislavě slavnostně spolupodepsal, že „podpora, ochrana a upevnění socialistických vymožeností, sterých dosáhly národy svým hrdinným úsilím, obětavou prací lidu každé země, jsou společnou internacionální povinností všech socialistických zemí“

III.

Záměry a cíle kontrarevoluce v Československu byly obdobné jako v Maďarsku v roce 1956, pouze taktický postup byl jiný vzhledem k odlišným podmínkám i době. Protisocialistické síly v naší zemi, jednající v souladu se záměry soudobého imperialismu, se orientovaly především na použití metod politické, ideologické a mocenské destrukce a na postupné uskutečňování kontrarevolučních cílů v delším časovém období, než tomu bylo v Maďarsku. Avšak i u nás počítaly tyto síly s tím, že ve vhodnou chvíli, narazi-li jejich plány na odpor, rozpoutají i fyzický teror proti marxisticko-leninským kádrům i proti občanům oddaným věci socialismu.

Dnes už na základě získaného poznání je možné odpovědět na otázku, jak narůstala hrozba revolučním vymoženostem našeho lidu a proč se nepodařilo zastavit kontrarevoluční spád událostí a obhájit věc socialismu v ČSSR vnitřními silami, ať už cestou politického zápasu, nebo pomocí vlastních mocenských prostředků.

Proces rozvíjení socialistické revoluce má v podmínkách existence světové soustavy socialismu své objektivní zákonitosti a závazná kritéria, jež při respektování národních zvláštností určují charakter socialistické moci a podmiňují soustavný revoluční vývoj společenského pokroku. Narušování těchto zákonitostí vážně poškozuje zájmy socialismu, a dochází-li k jejich celkovému popírání a odmítání, stává se potom takové jednání ve své podstatě protisocialistickým a kontrarevolučním.

Mezi trvalé a neměnné hodnoty socialismu patří:

- vedoucí postavení dělnické třídy a její avantgardy — komunistické strany;
- úloha socialistického státu jako nástroje diktatury proletariátu;
- marxisticko-leninská ideologie a její uplatňování prostřednictvím všech nástrojů masového působení;
- socialistické společenské vlastnictví výrobních prostředků a zásady plánovitého řízení národního hospodářství;
- principy proletářského internacionalismu a jejich důsledné uskutečňování v zahraniční politice, zejména v poměru k SSSR.

Vývoj po lednu 1968 potvrzuje, že pravice vedla cílevědomý útok proti všem základním hodnotám a normám socialismu a že systematicky rozkládala stranu i celý politický socialistický systém. Tento široce založený nápor jí usnadňovala skutečnost, že A. Dubček, který měl zpočátku důvěru ve straně i v zemi, postupně ustupoval z marxisticko-leninských pozic, dostával se do vleku pravicově oportunistických a protisocialistických sil, až se nakonec stal jejich symbolem.

1. Komunistická strana Československa postupně přestala být v roce 1968 řídicím centrem socialistického společenského řádu.

Pod nánosem revizionismu ztrácela charakter marxisticko-leninské strany, což ji znemožňovalo uplatňovat vedoucí úlohu ve společnosti. V důsledku popření zásad demokratického centralismu byla strana postupně zbavována akceschopnosti. Ústřední výbor KSČ jako celek byl vyřazen z rozhodování v klíčových otázkách, které podle stanov strany spadají výhradně do jeho kompetence.

Počínání pravicové a kolísavé části předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ napomáhalo tomu, že naprostá většina krajských a okresních výborů strany i stranické organizace mnoha velkých závodů byly nakonec ovládnuty agresivními pravičáckými skupinami. Pravicoví představitelé předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ i někteří vedoucí oddělení ÚV KSČ se stali mluvčími bloku revizionistických a nacionalistických sil, umrtvovali politickou aktivitu dělnické třídy a paralyzovali její odpor proti narůstajícímu kontrarevolučnímu komplotu v zemi. Vyklikovali pole pro rozkladnou činnost pravicových a antisocialistických sil a přispívali tak k vytvoření atmosféry nátlaku a strachu.

Pravicová část vedení KSČ nejen trpěla, ale i podněcovala generální útoky proti stranickému aparátu, umrtvovala jeho činnost i práci volených orgánů. Stranický aparát byl přitom nahrazován různými komisemi a aktivy, které byly ve skutečnosti nátlakovými skupinami pravicových elementů. O složení těchto komisí a aktivech se nerozhodovalo ve stranických orgánech. V aparátě i jinde se do popředí drali různí oportunisté a kariéristé, kteří ve snaze získat si přízeň pravičáků pomlouvali a hanobili činnost strany i její slavnou revoluční historii.

Stupeň rozkladu v KSČ dosvědčuje i skutečnost, že z jejích řad byli za aktivní pravicově oportunistickou činnost vyloučeni čtyři tajemníci ÚV KSČ, devět vedoucích tajemníků krajských výborů a 59 vedoucích tajemníků okresních výborů strany. Více než jedna třetina členů ÚV, KV a OV musela buď rezignovat, nebo byla ze strany vyloučena.

Ústřední výbor KSČ jako nejvyšší orgán strany mezi sjezdy i jeho výkonné orgány přestaly plnit úlohu řídicího štábu při rozvíjení socialistické společnosti i při obraně jejích revolučních vymožeností. A. Dubček a jeho stoupenci, kteří si zmonopolizovali rozhodování ve vedení strany, paralyzovali činnost předsednictva i celého ústředního výboru KSČ. Znemožňovali přijetí účinných opatření v době, kdy to ještě bylo možné, a svým postupem vyklízeli nepřátelským a reakčním silám pozici za pozicí. Tím se stupňovala a umocňovala troufalost a útočnost kontrarevoluce, zatímco postupně slábla až prakticky zanikla možnost jejího potlačení vnitřními politickými i mocenskými prostředky.

2. Rovněž rozklad socialistické moci dosáhl značného stupně. Postup A. Dubčeka v čele strany a O. Černíka jako předsedy vlády přispěl ve velké míře k tomu, že byla postupně rozvrácena činnost mocenských orgánů socialistického státu, Bezpečnosti, justice, armády, čehož využívali vnitřní i zahraniční nepřátelé našeho zřízení.

Činnost vlády a její postup určovali kromě O. Černíka i další pravicoví činitelé, kteří oslabovali státní vedení socialistické společnosti, deformovali záměry ekonomické reformy a všemožně uvolňovali prostor pro revizionistické a protisocialistické koncepce ve všech základních oblastech politiky státu. Patřil k nim především O. Šik, který se postupně dostal od svých revizionistických koncepcí v ekonomické oblasti a „teoretických“ návrhů na změnu politického systému až k přímé zradě socialismu a nakonec skončil jako tuctový přísluhovač antikomunistických centrál na Západě.

O. Černík jako předseda vlády ignoroval četné kritické hlasy a doporučení soudruhů z vlády i volených funkcionářů národních výborů. V podstatě umrtvoval iniciativu, jež směřovala k odstranění negativních jevů. Členy vlády, a zejména jejího předsednictva, objektivně neinformoval o skutečné situaci v zemi ani o vážných problémech, jež vyvstávaly v našich vztazích se SSSR a dalšími spojenci, přestože tyto otázky byly neustále na pořadu jednání předsednictva ÚV KSČ. Tak se dostávali do izolace ti místopředsedové vlády a ministři, kteří byli znepokojeni současnou situací a dožadovali se rozhodných opatření.

Postupné ochromování vlastního poslání a činnosti mocenských orgánů prováděla pravice velmi promyšleně, otevřeně i skrytě. Chtěla dosáhnout toho, aby v případě nutnosti nebyly tyto orgány způsobilé rozhodně vystoupit proti kontrarevoluci a obhájit moc dělnické třídy, ale naopak, aby jich v pravou chvíli mohly dokonce zneužít pravicové kruhy usilující o politický zvrat. Současně nastolovala otázku odčinění všech revolučních aktů třídní spravedlnosti po únoru 1948, při čemž drze zneužila fakt, že strana přiznala a kritizovala případy porušení socialistické zákonnosti v padesátých letech.

Postupně se vytvořila taková situace, že poctiví pracovníci státních mocenských orgánů byli politicky odzbrojováni a izolováni, zatímco vyzývavost a troufalost kontrarevolucionářů a vysloveně kriminálních živlů se nesetkávaly s odporem a postihem státní moci. Čestné příslušníky Bezpečnosti dezorientovala už sama skutečnost, že ministr vnitra J. Pavel se nijak netajil svým záměrem zlikvidovat Státní bezpečnost. Veřejně to vyhlásil a v praxi také uskutečňoval. Rovněž neskrýval, že se ztotožňuje s programem revizionistických a antisocialistických sil.

Vedení strany a státu nejenže nevolalo ministra vnitra J. Pavla ke stranické a služební odpovědnosti, ale svou naprostou nečinností napomáhalo bezbřehé liberalizaci v bezpečnostních a justičních orgánech, což ve svých důsledcích nevyhnutelně vedlo ke ztrátě politické i právní jistoty občanů československého státu.

Celkový vývoj ve straně i v celé společnosti měl zákonitě negativní dopad i na činnost a politickomorální stav čs. armády. Nové vedení armády se začalo formovat v dubnu 1968 už v ovzduší nejistoty a rostoucích pravicových tlaků, kdy politický rozklad v armádě byl provázen všestranným uvolněním kázně a narušením principu nedílné velitelské pravomoci v míře nemyslitelné v socialistické zemi.

Jedním z politických a ideologických center pravice byla Vojenská politická akademie, z níž vzešlo v létě 1968 dokonce oficiální memorandum s požadavkem, aby byly přehodnoceny zásady vojenské politiky strany a státu schválené XIII. sjezdem KSČ a aby byla upravena československá vojenská doktrína na základě revize našeho vztahu k Varšavské smlouvě.

Na růstu negativních jevů v armádě měl značný podíl gen. V. Prchlík, jenž po lednu 1968 přešel z funkce náčelníka Hlavní politické správy na místo vedoucího oddělení ÚV KSČ pro řízení stranické práce v armádě, Bezpečnosti, v soudech a prokuratuře. V. Prchlík se stal aktivním vykonavatelem oportunistického kursu ve vztahu k armádě, Bezpečnosti, soudům a prokuratuře.

Tehdejší stav v armádě a Bezpečnosti vyžadoval rozhodná opatření k posílení stranického vlivu. Avšak dochází k pravému opaku. Místo kádrového řešení bylo na návrh A. Dubčeka bezpečnostní a branné oddělení ÚV KSČ zrušeno. Nejvyšší stranický orgán tak ztratil důležitý nástroj pro řízení komunistu v armádě a Bezpečnosti.

Tato i mnohá další fakta svědčí o tom, že politická a bojová pohotovost československé armády byla značně narušena. Jak silně byla naše armáda zasažena pravicovým oportunismem, potvrzuje skutečnost, že za protisocialistickou činnost a hrubé porušení vojenských řádů byl značný počet členů útvarových organizací vyloučen ze strany a mnozí z nich museli odejít z armády.

Také v nejvyšším zákonodárném sboru — Národním shromáždění — se skupina pravicových poslanců v čele s předsedou Národního shromáždění Josefem Smrkovským zmocnila všech rozhodujících pozic. Kolem J. Smrkovského se uměle vytvářel kult tzv. lidového tribuna, který měl mít ve všem rozhodující slovo. J. Smrkovský a jeho pomahači v parlamentě i ve sdělovacích prostředcích potírali promyšlenou demagogií každý alarmující hlas těch poslanců, kteří respektovali Skutečné zájmy strany a lidu a dožadovali se rozhodného postupu proti nepřátelským silám.

J. Smrkovský na jedné straně prosazoval přijetí některých nesprávných zákonných úprav nahrávajících pravici a na druhé straně spolu s F. Krieglem všemožně oddaloval přijetí zákonných opatření namířených proti reakci a kontrarevoluci.

Machinace pravicových sil v oblasti státní moci dokazuje také výběr poslanců do České národní rady v červenci 1966. Při volbách poslanců došlo dokonce k volebním podvodům. Z České národní rady, v jejímž čele stál Č. Císař, si pravice vytvářela další významný nástroj pro dosažení politického zvratu v zemi.

Rozhodující články výkonné i zákonodárné moci v Československu tedy postupně přestaly plnit své třídní poslání v politickém systému socialistického státu. Pravicově oportunistické a protisocialistické síly v nich získaly klíčové postavení a využívaly svých pozic k tomu, aby v zárodku mařily každou snahu zaměřenou na zastavení a odvrácení katastrofického vývoje.

Mocenské orgány Státní bezpečnosti, justice i armády byly ochromeny, nebyly řízeny vedoucími orgány strany a státu, takže nebyly schopny čelit prudkému nástupu kontrarevolučního podzemí ani diverzi vnějších nepřátel. Bojeschopnost i morální a politický stav Čs. lidové armády citelně poklesly, takže oprávněně vznikala otázka, zda je armáda, bez jasných pokynů vedení strany a vlády, způsobilá zajišťovat ochranu našich západních hranic, jež jsou současně hranicí i celé světové socialistické soustavy.

3. V politickém systému Československé socialistické republiky má při budování a obraně socialismu významné místo Národní fronta jako politický svazek pracujících měst a venkova, společenských organizací a zájmových sdružení uznávajících vedoucí úlohu KSČ. Pravicově oportunistické síly se po lednu 1968 soustředily na přeměnu Národní fronty v takové politické seskupení, které by popřelo vedoucí úlohu KSČ v naší společnosti. Hlavním podněcovatelem těchto snah byl předseda ústředního výboru Národní fronty a člen předsednictva ÚV KSČ Fr. Kriegel, který se stal jednou z vůdčích postav nacionalistického, protisovětského a přímo kontrarevolučního proudu.

Obzvláště prudký zápas se sváděl o odbory, které chtěla pravice zbavit jejich třídního obsahu a poslání. Rozbíjení jednoty odborového hnutí bylo výrazem soustředěného útoku pravice proti třídní jednotě pracujících, jenž měl zároveň podlomit i likvidovat vedoucí postavení dělnické třídy v socialistické společnosti. Dělnická třída jako celek se nedala strhnout k protisovětským vystoupením.

Zásadoví odborářští funkcionáři, především poctiví komunisté, byli skandalizováni a odstraňováni z funkcí, aniž se jich orgány strany zastaly. Místo nich prosazovala pravice do funkcí vyznavače tzv. obrodného procesu a nezřídka i deklasované živly, při jejichž výběru byl hlavním kritériem jejich odmítavý vztah k vedoucí úloze strany, k marxisticko-leninskému pojetí socialistické výstavby a ke spojení se Sovětským svazem.

Pod heslem „nové odborové politiky“ byl zpracován a široce publikován Návrh programu činnosti ROH, který měl vysloveně oportunistický a revizionistický charakter. Popíraly se v něm leninské principy organizátorské i výchovné činnosti odboru za socialismu i jejich spoluodpovědnost za rozvoj socialistické ekonomiky. Ve značném počtu závodů se při volbách odborových orgánů prosadila teze „odbory bez komunistu“. Nechyběly ani případy, kdy docházelo k zakládání různých tzv. organizací pracujících mimo rámec ROH, jako například federace lokomotivních čet, jejichž zřízení bylo v rukou vyloženě kontrarevolučních živlů.

Podobný proces jako v odborech probíhal s dílčími odlišnostmi i v ostatních společenských organizacích sdružených v Národní frontě. Velké škody napáchala pravice především na naší mládeži. Pod pláštěm kritiky nedostatků došlo k rozbití Československého svazu mládeže jako jednotné organizace působící na politickoideovou výchovu mládeže v duchu marxismu-leninismu. V důsledku nerozhodného postupu předsednictva ÚV KSČ byly mládežnické organizace vydány napospas pravicovým a kontrarevolučním silám.

Do politického života v té době také vstoupily nové politické organizace s otevřeným protisocialistickým programem, jako K 231 a KAN, které byly přímo napojeny na západní antikomunistická centra. Bylo to jen další svědectví, že destruktivní proces v našem politickém systému už nabyl vyhraněných kontrarevolučních rysů. Obě tyto reakční organizace nepokrytě vyhlásily, že jejich nejbližším cílem je odplata za únor 1948, a neskrývaly se ani tím, že chtějí nastolit buržoazně demokratické zřízení a tvrdě se vypořádat s komunisty i se všemi poctivými budovateli socialismu. Vedení strany a vlády ani proti takovému vysloveně protisocialistickému a kontrarevolučnímu seskupení nezakročilo.

V Čs. straně socialistické a Čs. straně lidové získávaly stále větší vliv síly, jež jim chtěly vrátit starou protikomunistickou úlohu, jakou obě tyto strany hrály před únorem 1948. Těmto cílům byl podřízen masový nábor nových členů i přijetí nových programů. Širokou činnost také rozvíjelo Dílo koncilové obnovy, které ve službách bojového politického klerikalismu získávalo dosti velkou masovou základnu, zejména na Slovensku.

S programem otevřené revize února 1948 a nového rozštěpení politické jednoty dělnické třídy vystoupila i sociální demokracie, která se přihlásila k antikomunistické linii Socialistické internacionály.

Četná fakta prokazují, že v roce 1968 se u nás vytvořila široká protikomunistická koalice a vznikala nová struktura politického systému, která fakticky obnovovala stav před únorem 1948 a v níž se dokonce projevovaly i výrazné prvky z předmnichovské buržoazní republiky. Zatímco Komunistická strana Československa byla pravicovými oportunisty rozkládána, její činnost paralyzována a její akceschopnost ochromena, maloburžoazní kontrarevoluce si vytvářela stále větší zálohy, které podle potřeby nasazovala do politického zápasu. Pravicová část vedení KSČ vydávala tento protisocialistický pohyb za pozitivní politickou angažovanost našich občanů. Přitom všechny ty, kdož proti těmto nebezpečným jevům vystupovali, označovala pravice za sektářské a konzervativní odpůrce „socialistické obrody“. Ve skutečnosti pravicově oportunističtí činitelé odkryli prostor pro vysloveně reakční a kontrarevoluční živly, které se draly do popředí a neskrývaly se se záměrem, že odstraní od moci A. Dubčeka, O. Černíka a další, jakmile nebudou už potřebovat jejich ochrany a záštity.

4. při prosazování svých cílů kladla pravice a antisocialistické síly mimořádný důraz také na likvidaci vedoucí úlohy strany v ekonomice, na rozrušení principu centrálního plánovitého řízení národního hospodářství a na prosazování revizionistického pojetí ekonomické reformy. Československá ekonomika měla být postupně oddělována od socialistického společenství a co nejdříve připoutávána k ekonomice kapitalistického Západu.

Pravicově oportunistická praxe i výklad ekonomické reformy směřovaly ke zrušení všech centrálních řídicích hospodářských orgánů, k úplnému popření úlohy plánu, k oddělení ekonomického řízení od politického rozhodování a k postupné likvidaci všelidového vlastnictví. V podstatě šlo o to, aby byly socialistický stát, strana i odbory zcela vyřazeny z tvorby a provádění ekonomické politiky a aby se rozpoutala tržní živelnost se všemi negativními důsledky pro společenské i hmotné postavení

pracujících. Pod záminkou, že je třeba vyjít vstříc spotřebiteli, prosazovala pravice soukromé podnikání, aby maloburžoazní živel měl i vlastní ekonomickou základnu pro rozleptávání socialismu. Kontrarevoluční záměry v oblasti národního hospodářství dnes už otevřeně přiznává i O. Šik a jeho přátelé na Západě.

V teorii i praxi se tak postupně připravovala a etapovitě uskutečňovala přeměna socialistické ekonomiky v systém, který by zbavil dělnickou třídu a všechny pracující nejen všech revolučních vymožeností, ale i základní politické a ekonomické jistoty. Pravice počítala s tím, že postupné zhoršování ekonomické situace vyvolá živelnou nespokojenost pracujících, kterou pak využije v boji proti socialistické moci.

5. Závažné problémy a krizové jevy v ideologické oblasti, které vznikaly a narůstaly v naší společnosti již delší dobu, vyústily po lednu 1968 v překrucování, v popírání a posléze i v příkré odmítání základních principů marxisticko-leninského světového názoru ve filozofii, v sociologii, v historii, v ekonomii, v oblasti státu, práva a výstavby strany i v kultuře a umění, kde všude docházelo k přímé kapitulaci před buržoazní ideologií. Ideologický zápas přerostl v přímý boj o moc, do něhož pravice v plné míře zapojila sdělovací prostředky.

Vinou kapitulantského postoje pravicové části Dubčekova vedení se pravicové síly plně zmocnily rozhlasu, televize, zpravodajského filmu i většiny tisku a přeměnily je v hlavní nátlakový a mocenský nástroj k prosazení svých cílů. Celkové obsahové zaměření sdělovacích prostředků v podstatě splynulo s ideologickou diverzí imperialistického Západu.

Agresivní skupiny tzv. progresivistů umlčovaly a terorizovaly poctivé redaktory a novináře, kteří chtěli pravdivě a objektivně hodnotit situaci v naší zemi. Každého, kdo obhajoval principy marxismu-leninismu, proletářského internacionalismu, spolenectví s SSSR i naši příslušnost k světovému socialistickému spolenectví, každého, kdo vyjadřoval nesouhlas nebo se postavil na odpor vzdouvající se vlně antisocialistické a protisovětské hysterie, všemožně zastrašovaly a dožadovaly se jeho vyřazení z národního spolenectví.

Československé události potvrzují, že v ideologické oblasti nemůže v žádném případě docházet k ústupu před buržoazní ideologií, s níž nemůže být kompromisu. Potvrzují, že strana nesmí podléhat praktikismu, oslabit ideologickou práci, snížit ji na pouhou propagandu politiky, na abstraktní vysvětlování marxisticko-leninských pouček. Ideologická práce strany vždy byla, je a musí být nedílnou součástí politického boje strany a dělnické třídy. Každé zanedbání, oslabení masové politické a ideologické práce strany, každé rozrušení jejich teoretických, třídních a internacionálních základů využívá ideový protivník. Zákonitě to pak vede zprvu k pokusům o „vylepšení“ či „zdokonalování“ socialismu, k nahrazování internacionalismu nacionalismem, přechází k pěstování ideálu maloburžoazního spotřebitelského socialismu, k vytváření falešných mýtů o socialistické skutečnosti, až nakonec ústí v odmítání a popírání socialismu vůbec. Komunistická strana a socialistický stát musí ovládat všechny nástroje k prosazení svých politických, třídních a ideových cílů. Sdělovací prostředky, tisk, rozhlas, televize, film, jsou nesmírně důležitým nástrojem moci a masové politické výchovy, který se nikdy nesmí vymknout řízení a kontrole marxisticko-leninské strany a socialistického státu, nemá-li se věc socialismu dostat do vážného nebezpečí.

6. Po celou dobu existence Československé republiky vedla dělnická třída a pracující v čele s Komunistickou stranou Československa boj o základní zahraničně politickou orientaci státu, jež by zajišťovala jeho samostatnost, suverenitu a svobodný rozvoj. Československo-sovětská smlouva o spolenectví, přátelství a poválečné spolupráci z 12. prosince 1943 byla vyjádřením vůle lidu, který se na tragických zkušenostech z let 1938 a 1939 a v průběhu národně osvobozeneckého boje přesvědčil, že životní zájmy našich národů, vnitřní i mezinárodní jistota československého státu jsou neoddělitelné od nerozborného internacionálního bratrství se Sovětským svazem. Tuto neochvějnou vůli lidu zakotvil Košický vládní program a definitivně ji utvrdil Vítězný únor 1948. V Ústavě ČSSR, ve všech usneseních sjezdu KSČ, ve stanovách strany i v programových prohlášeních Čs. vlád po únoru 1948 je jasné a jednoznačně řečeno, že naše přátelství a spolenectví se SSSR, s nímž náš váží společné třídní zájmy, je hlavní záštitou samé existence českého a slovenského národa a nejvyšší zárukou naší úspěšné socialistické cesty.

Avšak tuto základní pravdu začala pravice po lednu 1968 uvádět stále více v pochybnost, až nakonec přešla otevřeně na protisovětské pozice a vědomě narušovala naše internacionální závazky vyplývající z členství ČSSR ve Varšavské smlouvě. Pod heslem tzv. vlastní tváře Čs. zahraniční politiky se krok za krokem prosazoval kurs na roztržku s našimi socialistickými spojenci a bratrskými stranami. Taková zhoubná linie se uskutečňovala v době, kdy se naše země stala předmětem hlavního zájmu imperialismu, který chtěl využít našeho vnitropolitického vývoje k zasazení úderu věci socialismu nejen v naši vlasti, ale

prostřednictvím Československa i životním zájmu celého socialistického společenství. Antisovětská orientace pravicových sil v KSČ se stala rovněž součástí mezinárodního revizionistického proudu, pro nějž byl takzvaný československý experiment posilující injekcí a novým argumentem pro požadavek revize základních principů marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu v komunistickém hnutí.

Zahraničně politická koncepce pravice, která byla důsledkem kontrarevolučního vývoje v ČSSR. vedla ve svých důsledcích nejenom k ohrožení vnitřní stability a bezpečnosti státu i jeho suverenity a mírových podmínek pokojné práce lidu, ale i k obnažení západních hranic tábora socialismu, jehož mělo být Československo pevnou výspou na rozhraní socialistické a kapitalistické soustavy v Evropě. Obrana a zachování socialismu v naší zemi se tudíž netýkaly pouze bezprostředních zájmů Komunistické strany Československa a našeho pracujícího lidu, ale nutně se staly společnou záležitostí socialistických států, bratrských stran těchto zemí i celého komunistického hnutí.

Tato obecná charakteristika krizového vývoje ve straně a společnosti v ČSSR potvrzuje, že rozvrtný proces, rozpoutaný pravicovými a protisocialistickými silami zachvátil všechny oblasti veřejného a politického života — ekonomiku, ideologii i zahraniční politiku. V srpnu 1968 vznikla v Československu vyhrcoená kontrarevoluční situace a naše země se dostala na pokraj občanské války. Na porad dne vyvstala se vši ostrostí otázka „kdo s koho“. Buď kontrarevoluce, opírající se o podporu mezinárodní reakce, dovrší své zhoubné dílo, nebo se socialistickým silám podaří kontrarevoluci odrazit a uhájít věc socialismu.

Komunisté i nekomunisté, kteří si uvědomovali smrtelné nebezpečí hrozící našemu socialistickému zřízení, požadovali na vedení strany a státu, aby rozhodně čelilo kontrarevolučním silám a postavilo se na obranu vymožeností socialismu. Tyto naléhavé výzvy byly obsaženy v četných rezolucích a dopisech adresovaných ústřednímu výboru Komunistické strany Československa, zůstaly však bez odpovědi. V době, kdy kontrarevoluční síly v Praze a jiných místech přecházely do otevřeného útoku ve snaze chopit se moci, pravicoví představitelé ve vedení strany ujišťovali veřejnost, že je „všechno v pořádku“ a že „proces obrody a demokratizace se úspěšně rozvíjí“.

Tisíce komunistů, jednotliví občané a celé kolektivy pracujících, představitelé všech vrstev obyvatelstva a různých organizací včetně členů ústředního výboru Komunistické strany Československa a ústředního výboru Komunistické strany Slovenska i členů vlády ČSSR a poslanců Národního shromáždění a Slovenské národní rady, vědomi si své třídní, národní a internacionální odpovědnosti za osud socialismu v Československu, hledali usilovně východisko z těžké, kritické situace. Jelikož pravicová část vedení strany nechtěla přijmout žádná opatření, která by vedla ke zmaření kontrarevolučního převratu a k odvrácení občanské války, začali se obracet na vedení bratrských stran i na vlády našich spojenců s prosbou, aby v této historicky závažné chvíli poskytly československému lidu internacionální pomoc při obraně socialismu. Jednali tak v hluboké víře, že jejich třídní bratři nenechají Československo napospas kontrarevoluci, jež hrozila krveprolitím, a že zabrání tomu, aby naše země byla vyrvána ze socialistického společenství.

Objektivní posouzení a objasnění příčin a souvislostí hluboké krize, v níž se octla KSČ a celá naše společnost v roce 1968, nezvratně dokazují, že vnitřní síly, paralyzované politikou pravicových představitelů ve vedení strany, nebyly s to se zmobilizovat a zastavit frontální nástup kontrarevoluce. Za takovátou situace bylo nutno rozhodnout, zdali se má čekat, až kontrarevoluce vyvolá bratrovražedný boj, kdy budou hynout tisíce lidí, a teprve potom poskytnout internacionální pomoc, nebo přijít včas a předejít krvavé tragédii i za cenu počátečního nepochopení doma i za hranicemi. Vstup spojeneckých vojsk do Československa 21. srpna 1968 předešel takovému krveprolití, a byl tedy potřebným a jedině správným řešením.

Důkladné prozkoumání faktů o poměrech v naší straně i v celé zemi před srpnem 1968 i v pozdějším období potvrzuje, že každé jiné řešení, které by neobsahovalo vnější bezprostřední pomoc SSSR a dalších našich spojenců, nemohlo mít v podmínkách, kdy činnost strany byla ochromena a československá státní zřízení se dostávalo na pokraj rozpadu, žádnou naději na úspěch, neboť by nevedlo k záchraně socialismu v ČSSR.

Vstup spojeneckých vojsk pěti socialistických zemí do Československa byl aktem internacionální solidarity, který odpovídal jak společným zájmům československých pracujících, tak mezinárodní dělnické třídy, socialistického společenství a třídním zájmům světového komunistického hnutí. Touto internacionální akcí byly zachráněny životy tisíců lidí, zabezpečeny vnitřní i vnější podmínky pro jejich mírovou a pokojnou práci, upevněny západní hranice socialistického tábora a zmařeny naděje imperialistických kruhů na revizi výsledků druhé světové války.

Ústřední výbor KSČ odmítá abstraktní pojetí suverenity socialistického státu, jaké šíří v zájmu oklamání mas buržoazní propaganda, a stojí na pozicích, které i v otázce suverenity odpovídají třídní a internacionální podstatě socialistického státu. Proto vstup spojeneckých vojsk do ČSSR považuje za bratrskou internacionální pomoc československému lidu.

Srpnová internacionální akce na záchranu socialismu v ČSSR vytvořila pevné zázemí pro československé komunisty, kteří díky této pomoci mohli plně rozvinout vlastní politický zápas proti kontrarevolučním, protisocialistickým a pravicově oportunistickým silám a překonat politickými prostředky kontrarevoluční hrozbu věci socialismu v ČSSR.

Pravdivé poznání celého pozadí skutečné situace v roce 1968 i všech motivů vstupu spojeneckých vojsk do ČSSR ukazuje v pravém světle všechny lži, pomluvy a vědomé překrucování skutečnosti, konstruované a šířené naší vnitřní reakcí, pravicovými oportunisty i zahraniční buržoazní propagandou o srpnových událostech. Hluboké a správné pochopení pravého smyslu těchto událostí je zároveň rozhodujícím předpokladem k vytvoření zdravého politického ovzduší v naší zemi, k upevnění ideové a Akční jednoty KSČ na marxisticko-leninském a internacionalistickém základě.

Po vstupu spojeneckých vojsk A. Dubček, O. Černík, J. Smrkovský, Fr. Kriegel, J. Špaček, Z. Mlynář, Š. Sádovský, Č. Císař, V. Slavík prohloubili svou zpronevěru na zájmech strany, Čs. lidu i mezinárodního komunistického hnutí a učinili další hazardérský krok. V noci z 20. na 21. srpen 1968 prosadili přes zásadní odpor a nesouhlas marxisticko-leninské části ve vedení strany netřídní, protiinternacionalistické prohlášení předsednictva ÚV KSČ, jehož zveřejnění mělo katastrofální důsledky.

Po tomto věrolomném aktu A. Dubček rozpustil zasedání předsednictva ÚV KSČ. S jeho vědomím a za zády ÚV KSČ byl svolán předsednictvem a částí městského výboru KSČ v Praze, které byly známou baštou pravice, nelegální mimořádný sjezd KSČ, na němž se chtěli pravicoví oportunisté zmocnit úplně vedení strany, a především vyhlásit všestranný boj proti Sovětskému svazu a zmobilizovat proti němu nejen všechny domácí, ale i zahraniční protisovětské a antikomunistické síly.

Po 21. srpnu 1968 učinily protisocialistické síly z prohlášení předsednictva ÚV KSČ, které bylo ve své podstatě bezpříkladným protistranickým činem, svůj štít. Pravice vydírala tisíce členů a funkcionářů strany a nutila je řídit se tímto prohlášením. Odvolávala se na to, že komunisté musí disciplinovaně plnit usnesení předsednictva ÚV své strany. S jeho pomocí otevřela naplno stavidla protisovětské hysterie a uvedla do pohybu lavinu šovinismu, projevující se navenek pseudovlasteneckými výzvami a hesly. Nastala neuvěřitelná dezorientace, protože kontrarevoluce promyšleně vyvolala pomocí sdělovacích prostředků bezhlavou paniku. Obrátila naruby všechny základní pojmy a hodnoty. Co bylo legální, prohlašovalo se za nelegální, zatímco veškerému ilegálnímu počínání kontrarevoluce se dávalo zdání legality.

Na základě prohlášení předsednictva ÚV KSČ si pravice vynutila přijetí obdobných prohlášení ve vládě, v Národním shromáždění a v dalších státních a společenských organizacích. Souhlas s jejich nacionalistickým a protisovětským obsahem si pravicově oportunistické a kontrarevoluční síly vymáhaly morálním terorem, dokonce i hrozbami fyzického násilí.

Kontrarevoluční úloha sdělovacích prostředků vyústila po 21. srpnu 1968 ve smršť šovinistické demagogie, která měla zabránit tomu, aby českoslovenští občané rozpoznali správnou dělicí čáru třídního boje. Tato demagogie měla současně vzbudit v naší zemi i ve světě dojem, že jde o „všenárodní vlastenecké hnutí“. Takovému ovzduší podlehli i mnozí čestní komunisté a poctiví občané naší republiky, kteří vinou celkové dezinformace i hluboce chybného prohlášení PÚV KSČ nebyli s to rychle rozeznat skutečnou pravdu. Leckteří z nich se dopouštěli činů, jež odporovaly jejich skutečnému přesvědčení. Postupně se sami přesvědčili a přesvědčují o správnosti internacionální pomoci spojenců, tehdejších svých postojů a činů upřímně litují a poctivou prací vyjadřují svou oddanost věci socialismu.

V tehdejší složité situaci projevil státnickou rozvahu a prozíravost s. L. Svoboda, již v noci z 20. na 21. srpen 1968 i v dalších dnech vydali prezident republiky a ministr národní obrany rozkazy, v nichž Čs. lidové armádě uložili zachovat klid, nevyvolat střetnutí s vojsky spojenců. Tyto rozkazy byly v podstatě splněny, čímž se předešlo nedozírným následkům.

Po 21. srpnu 1968 vyvolávaly kontrarevoluční živly v Československu chaos, rozvrat, ústavičné napětí a nepokoje. Rovněž pravicoví oportunisté vyvíjeli horečnou aktivitu, aby za každou cenu zabránili normalizaci ve straně i ve vztazích k bratrským stranám. Lidé jako V. Šilhán, J. Litera, J. Šabata, L. Lis, Z. Hejzlar, J. Pelikán, B. Rattinger, M. Vaculík, P. Machonin, K. Kaplan, M. Hájek, R. Horák, D. Havlíček, J. Ruml a další, kteří dříve spolu s exponenty pravice ve vedení strany a státu prováděli nebezpečnou činnost, napomáhali vytváření kontrarevoluční situace, rozkládali stranu, státní orgány a společenské organizace, nyní všemožně usilují o to, aby se neustále udržovalo krajní napětí v zemi. Naprostá většina z nich patří k hlavním organizátorům nelegálního vysočanského sjezdu uskutečněného 22. srpna 1958. Většina delegátů tohoto sjezdu, mezi nimiž chyběli účastníci ze Slovenska, tvořila kulisu pro předem připravené vyhlášení platformy, jež se naprosto rozcházela s posláním, programem i celou revoluční a internacionalistickou historií naší strany. Nelegální vysočanský sjezd si kladl za cíl:

- přijmout ucelenou antisovětskou platformu, jež obsahovala různé ultimativní požadavky vůči KSSS a Sovětskému svazu. Přitom se pravičáci stavěli do pózy jakýchsi vítězů, ačkoli ve skutečnosti byli již pouhými bankrotáři;
- otevřeně proklamovat roztržku s KSSS a dalšími bratrskými stranami. Organizátoři nelegálního sjezdu si dokonce nadutě osobovali právo vyobcovat tyto strany z mezinárodního komunistického hnutí;
- popřít všechny revoluční tradice strany i její marxisticko-leninské programové principy a přeměnit ji v jakési nacionalistické, šovinistické a protisovětské seskupení pod názvem KSČ.

Pokus pravice o dovršení převratu v KSČ se projevil i při inscenované volbě tzv. vysočanského ústředního výboru, v němž měli převahu lidé stojící na protistranických pozicích. Pravice se rovněž zmocnila ústředního tiskového orgánu, Rudého práva, jehož jednotlivá čísla, zvláště od 21. srpna až do 3. září, se celým svým provokačním nacionalistickým a protisovětským obsahem zpronevěřovala internacionalistickým tradicím Rudého práva a neměla nic společného ani se stranou, ani s marxismem-leninismem.

Vysočanské pravicové centrum všemožně dezinformovalo a klamalo bratrské komunistické strany, obzvláště na Západě, ve snaze získat podporu pro svůj revizionistický a antisovětský kurs i v rámci mezinárodního komunistického hnutí. Současně aktivně napomáhalo tomu, aby se z tzv. československé otázky stal uzlový bod nenávislné kampaně rozvířené imperialistickými kruhy. O. Šik, který dlel 21. srpna 1968 se skupinou ministrů — exponentů pravice — v Bělehradě, protiprávně pověřil J. Hájka, aby odejel do OSN.

J. Hájek se skutečně zúčastnil projednávání tzv. československé otázky v Radě bezpečnosti, kam ji vnutily na porad jednání západní mocnosti. Přednesl na tomto fóru velmi rafinovaný protisovětský projev, ačkoli mu byly tlumočeny striktní pokyny prezidenta republiky, vlády i ÚV KSČ, aby do New Yorku neodjížděl a v Radě bezpečnosti nevystupoval.

Dne 23. srpna 1968 odejel přes odpor pravicových představitelů do Moskvy prezident republiky s. Ludvík Svoboda a Čs. delegace složená ze soudruhů G. Husáka, V. Biřaka, A. Indry, J. Pílera, M. Dzúra a B. Kučery. V Moskvě se k ní připojili A. Dubček, O. Černík, J. Smrkovský, J. Špaček a B. Šimon a 25. srpna pak další členové vedení strany, O. Švestka, E. Rigo, F. Barbírek, M. Jakeš, J. Lénárt a Z. Mlynář.

Výsledky čtyřdenních jednání československých a sovětských vedoucích činitelů byly vyjádřeny ve společném protokolu podepsaném všemi přítomnými účastníky. Českoslovenští představitelé v tomto dokumentu vyjádřili své odhodlání dosáhnout normalizace poměrů v naší zemi na základě marxismu-leninismu, obnovit vedoucí úlohu strany a autoritu státní moci dělnické třídy, vyřadit kontrarevoluční organizace z politického života a upevnit mezinárodní svazky ČSSR se Sovětským svazem a dalšími socialistickými spojenci. Tento dokument byl východiskem pro konstruktivní práci. Na celkových pozitivních výsledcích moskevských jednání se z československé strany aktivně podíleli soudruzi L. Svoboda, G. Husák, V. Biřak a další soudruzi zaujímající jasné třídní internacionalistické pozice.

V tu dobu dochází také na Slovensku k prudkému spádu událostí, který má, i když s některými rozdíly, obdobné rysy jako v českých zemích. Ve dnech 21., 22. a 23. srpna usilovala zdravá část předsednictva ÚV KS Slovenska za účasti s. Husáka o zachování nezbytné rozvahy a odpovědnosti. Po příjezdu zmocněnců tzv. vysočanského ústředního výboru (F. Vodsloně, L. Hrdinové, Š. Sádovského) svolali pravicově oportunističtí představitelé KS Slovenska, V. Pavlenda, J. Zrak, A. Ťažký, R.

Harenčár a S. Falťan, prostřednictvím pravicově části městského výboru KSS v Bratislavě na 26. srpen 1968 mimořádný sjezd Komunistické strany Slovenska. Tento sjezd zpočátku probíhal ve vyhrocené nacionalistické a antisovětské atmosféře. Přihlásil se k výsledkům nelegálního vysočanského sjezdu a podle jeho příkladu přijal výzvu adresovanou komunistickým a dělnickým stranám pěti socialistických zemí.

Po přerušeném jednání se mimořádný sjezd KS Slovenska znovu sešel 28. srpna. Zúčastnil se ho po svém návratu z Moskvy s. G. Husák, jehož vystoupení přivedlo v jeho průběhu základní změnu. Mimořádný sjezd KSS přijal usnesení, jímž odmítl legálnost tzv. vysočanského sjezdu, obsahově anuloval závěry první části sjezdu KSS, jednomyslně schválil moskevský protokol a zvolil G. Husáka prvním tajemníkem ÚV KS Slovenska. Vliv a nátlak pravicově oportunistických sil byl ovšem ještě značný, což se projevilo především při volbách do nového ústředního výboru KSS, do něhož nebyla zvolena řada marxisticko-leninských kádrů, jež pravice vystavovala neustálým útokům.

Po návratu předsednictva ÚV KSČ z Moskvy probíhalo v Praze rozporuplné jednání při přípravě plenárního zasedání ÚV KSČ, které mělo projednat a vyvodit závěry z moskevského protokolu. A. Dubček, O. Černík, J. Smrkovský a další pravicoví představitelé přistupovali k plnění moskevského protokolu nezodpovědně a věrolomně. V podstatě podporovali výsledky nelegálního vysočanského sjezdu, Ačkoli během jednání v Moskvě prohlašovali, že neuznávají jeho právoplatnost. Současně zkoordinovali svůj postup s organizátory tohoto sjezdu, z nichž mnozí byli kooptováni do ÚV KSČ, kde významně posílili vliv pravice. Ve prospěch pravice se rovněž změnilo složení předsednictva ÚV KSČ, z něhož byl sice odvolán F. Kriegel, ale v důsledku zákulisních machinací byli zbaveni svých funkcí i soudruzi O. Švestka, D. Kolder, E. Rigo a A. Kapek. Velkou chybou ÚV KSČ bylo, že na tomto svém zasedání schválil kooptaci mnohých pravicově oportunistických exponentů do svých řad, jakož i početné rozšíření předsednictva ÚV, do něhož se rovněž dostala řada pravičáků.

A. Dubček ve svém projevu na srpnovém zasedání ÚV KSČ všemožně ospravedlňoval svůj oportunistický kurs, zamířoval obsah moskevského protokolu a obcházel závazky, které z něho vyplývaly pro naše stranické a státní orgány. Zaujímal smířlivecký postoj k nelegálnímu vysočanskému sjezdu.

ÚV KSČ na svém zasedání 25.-26. září 1969 tento sjezd vyhlásil za neplatný, charakterizoval jej jako výsledek nepřipustné frakční činnosti některých členů ÚV KSČ, pravicové většiny městského výboru KSČ v Praze a dalších pravicově oportunistických sil. Svým usnesením potvrdil neplatnost tohoto frakčního shromáždění a zrušil netřídní, protiinternacionalistické a protistranické prohlášení předsednictva ÚV KSČ z 21. srpna 1968.

Skutečnost, že ÚV KSČ na svém zasedání 31. srpna 1968 přijal moskevský protokol, měla dalekosáhlý význam. Pozitivním činem srpnového pléna ÚV KSČ bylo to, že kooptovalo s. G. Husáka a s. L. Svobodu do ÚV a zvolilo je do předsednictva ÚV KSČ. Zásadové vystoupení obou soudruhů na plénu přispělo rozhodující měrou k tomu, že ÚV schválil moskevský protokol a postavil se za program normalizace života v zemi.

Pro dosažení normalizace bylo především třeba zformovat všechny zdravé síly ve straně i mimo stranu k rozhodnému úderu proti reakci, odhalit pravicové oportunisty a jejich skutečné záměry, porazit pravici v otevřeném politickém boji, vyrvat ji z rukou rozhodující mocenské pozice a nástroje, zejména sdělovací prostředky, a vymanit široké vrstvy pracujících z jejího vlivu. Přitom podmínky, v nichž se tento zápas odehrával, byly mimořádně těžké a složité.

Mnoho lidí propadlo ideovému zmatku a nebylo s to se oprostit od emocí podnícených a nadále rozjitřovaných především sdělovacími prostředky. Heslo „národní jednota“ se stalo zaklínadlem, jež sloužilo k morálnímu a politickému terorizování čestných komunistů a internacionalisticky smýšlejících pracujících. Nátlakem a nacionalistickým jitrěním, jehož intenzita se stávala nesnesitelnou, napáchala pravice nepředstavitelné škody. Nese tak odpovědnost za neštěstí mnohých rodin, jejichž členové se dali strhnout do víru nacionalistické a protisovětské nevěřivosti a někteří dokonce opustili svou vlast.

V prvních týdnech po 21. srpnu byly pravicové a protisocialistické síly ještě velmi drzé a troufalé. Spoléhaly se na to, že v A. Dubčekovi, O. Černíkovi a dalších pravičácích ve vedení strany a státu a v jiných člancích politického systému, kteří prováděli politiku dvojí tváře, mají záštitu a že mohou pomocí prostředku ovlivňování veřejného mínění v podstatě působit v předsrpnovém duchu, aniž se setkají s patřičným organizovaným odporem.

Avšak kontrarevolučním živlům nebylo dopráno dlouho se radovat z některých úspěchů, jichž zpočátku po srpnu 1968 dosahovaly. Velkou čarou přes jejich rozpočet bylo schválení smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk v ČSSR, přijaté

18. října 1968 Národním shromážděním. Přijetí této smlouvy bylo významným politickým i psychologickým faktorem, jenž dával všem opravdovým komunistům a čestným stoupcům socialismu jistotu a vzpruhu do dalšího zápasu o upevnění všech socialistických hodnot.

Stejně tomu bylo i s další účinnou pomocí Sovětského svazu, jež měla všestranný charakter a životní význam pro naši zemi. Mimořádné dodávky obilí, ropy, cenných barevných kovů a jiných surovin zabezpečovaly chod našeho národního hospodářství a křížily všemožně spekulace pravicových a protisocialistických sil, spojované s politickými a jinými důsledky hospodářského rozvratu a chaosu, který záměrně vyvolávaly. Neocenitelná byla ideologická pomoc KSSS zdravému jádru naší strany, jež se mohlo na základě pravdivých informací a leninských stanovisek sovětských komunistů správně orientovat ve složité situaci a zakalovat své internacionální postoje.

Znovu se formující marxisticko-leninská levice a její představitelé v předsednictvu a sekretariátu ÚV KSČ, v plénu ÚV KSČ i ve stranickém aparátě si kladli za cíl očistit stranu i celý náš společenský život od nánosů revizionismu, oportunistu a nacionalismu, zbavit antisocialistické a kontrarevoluční síly jejich vlivu, plně obnovit a dále rozvinout sílu našeho socialistického zřízení. Proti maloburžoaznímu heslu „jednota národa“ postavily tyto zdravé síly, které byly neustále terčem útoku pravice a kontrarevolučních sil, jediné správnou třídní koncepci revolučního svazku pracujících v čele s dělnickou třídou. Přitom musely trpělivým působením překonávat nedůvěru a nepochopení a postupně získávat na svou stranu ty čestné soudruhy a občany, kteří v srpnových dnech přechodně zakolísali a nyní hledali pravdu.

Uskutečňování této koncepce však bylo velmi obtížné, neboť pravicové oportunistické síly si i po 21. srpnu zachovávaly téměř všechny své pozice, dokonce je v některém směru ještě posílily. Vzhledem k tomu muselo zdravé jádro strany používat i mimořádné formy politického boje, tím spíše, že tisk, rozhlas i televize zůstávaly ještě v rukou pravice. V posrpnovém období sehrál závažnou úlohu časopis Zprávy, který byl ne jen významným činitelem ideologického působení, ale stal se i důležitým prostředkem organizačního sjednocování všech zdravých sil. V době, kdy oficiální stranický tisk neplnil své poslání a byl poplatný Dubčekově politické linii dvojaké tváře, časopis Zprávy zvedal revoluční a třídní sebevědomí opravdových komunistů, jimž pomáhal vytvářet čistý marxisticko-leninský proud ve straně.

Internacionalistická levice začala stále více přecházet od osobní agitace k otevřeným politickým vystoupením a akcím. V této souvislosti je třeba vysoce vyzvednout statečnost a nezměrnou iniciativu především mnohých předválečných členů strany, kteří nešetřili svou energii v boji za to, aby Komunistické straně Československa byla vrácena její revoluční čest.

K významnému měření sil mezi pravicí a levicí došlo v souvislosti s 51. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Po mnoha měsících, během nichž pravicové a protisocialistické živly všemožně dusily jakýkoli veřejný projev přátelství vůči Sovětskému svazu, se znovu uskutečnily veřejné manifestace na počest Velkého října. Avšak na druhé straně se rovněž potvrdilo, že kontrarevoluce ještě zdaleka nekapitulovala. Dokázala to různými vandalskými činy, ničením pomníků, pálením sovětských vlajek apod.

Prvním výrazným úspěchem marxisticko-leninské levice, o něž mohla opírat svou další iniciativu a aktivitu, bylo plenární zasedání ÚV KSČ v listopadu 1968. Jeho výsledky značnou měrou zúžily pole pro působnost pravicových živlů.

Skutečnost, že se podařilo prosadit rezoluci, v níž se odhalovala úloha antisocialistických sil před srpnem a pravicový oportunismus se otevřeně charakterizoval jako hlavní nebezpečí ve straně, měla velký význam pro další rozvoj v KSČ i v celé společnosti. Projednávání rezoluce v orgánech a organizacích KSČ urychlovalo politickou diferenciaci a umožnilo levice obhajovat a rozvíjet na stranickém fóru marxisticko-leninský kurs strany.

Pozitivním přínosem byla i další rozhodnutí listopadového pléna. Vytvoření výkonného výboru předsednictva ÚV KSČ omezovalo vliv pravice ve vedení strany a ztěžovalo i její další manévrování. Ustavením byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích byly zmařeny záměry pravicových oportunistů svolat tzv. sjezd českých komunistů a rozštěpit KSČ podle národnostního hlediska. Jeho předseda s. L. Štrougal v byru ÚV KSČ a mnozí soudruzi v krajích, okresech a základních organizacích vynaložili v této době značné úsilí, aby pravice byla postupně vytlačována z řízení nižších stranických orgánů a aby se obnovila práce strany v českých zemích na komunistických zásadách. Pozitivní úlohu v boji proti pravicové oportunistické silám sehrály ve svém celku kontrolní a revizní komise strany. Průlomem do monopolu pravice na sdělovací prostředky bylo založení časopisu Tribuna jako orgánu byra ÚV KSČ, který v této těžké době navázal na revoluční a internacionalistické tradice československého komunistického tisku.

Při paralyzování vlivu a činnosti pravicových představitelů ve vedení strany se velmi aktivně angažoval s. G. Husák, jehož listopadové plénum ÚV KSČ v roce 1968 potvrdilo ve funkci prvního tajemníka ÚV KS Slovenska a zvolilo členem výkonného výboru předsednictva ÚV KSČ. Do vědomí zdravého jádra strany i všech poctivých občanů našeho socialistického státu se G. Husák zapsal svým pevným a smělym jednáním vůči kontrarevoluci a důsledně internacionalistickým postojem při řešení všech otázek, jež souvisely s obnovou soudružské spolupráce a ideové jednoty s KSSS a dalšími bratrskými stranami. V této souvislosti se uplatnila pozitivní úloha s. Husáka při jednáních delegací ÚV KSČ s vedoucími představiteli KSSS v Moskvě (říjen 1968) a v Kyjevě (prosinec 1968), kde spolu s prezidentem republiky s. Ludvíkem Svobodou významně přispěli k obnovení a posílení vzájemné důvěry.

Po listopadovém plénu si pravice začala uvědomovat, že bude stále více ztrácet půdu pod nohama a že dojde k postupnému odhalení celého přediva jejích spikleneckých pletich a intrik, což povede k likvidování jejích pozic i vlivu v našem veřejném životě. Proto nasadila všechny páky, aby co nejvíce oddálila svůj pád a odsouzení československým lidem. Její platformou se stala politika dvojí tváře. Navenek licoměrně uznávala, že je nutno posilovat a rozvíjet naše socialistické zřízení i spojenecké svazky ČSSR s našimi spojenci, ale ve skutečnosti setrvala na svých dřívějších pozicích. Všechno chránila a upevňovala svou garnituru ve sdělovacích prostředcích, usilovně protlačovala své kádry do nově vytvořených vlád ČSR a SSR, do České národní rady a Sněmovny národů i do jiných orgánů a institucí. Využívala každé příležitosti k organizování nátlakových kampaní a k vyvolávání permanentní krize jak uvnitř země, tak i ve vztazích ke spojencům. Její hlavní snahou bylo neustále udržovat situaci na bodu varu a celou veřejnost v soustavném napětí a nervozitě.

Stejně tak jako před srpnem 1968 i nyní dokázali pravicoví oportunisté při prosazování svých cílů dát bezostyšně v sázku všechno, co bylo prospěšné republice i jejímu lidu a co mělo být pevným kamenem ve stabilizaci socialistického státu. Týkalo se to i spravedlivé úpravy národnostních vztahů v rámci federativního uspořádání ČSSR, které vytvořilo základnu pro skutečně rovnoprávné soužití Čechů a Slováků. Svědčí o tom mimo jiné i hlučná kampaň kolem volby předsedy nově konstituovaného Federálního shromáždění.

Když se pravicovým hazardérům nepodařilo prosadit J. Smrkovského do funkce předsedy Federálního shromáždění, soustředili svou pozornost na odbory ve snaze přeměnit je v protistranickou a opoziční sílu. Dověřili rozčlenění odborového hnutí a na vedoucí funkce protlačili různé avanturisty, nemající nic společného se zájmy dělnické třídy. Na přelomu roku 1968-1969 využily revizionistické kruhy tribuny četných odborových sjezdů a shromáždění k vyvolání silného tlaku, jehož pomocí si chtěly vymoci přijetí zákona o podniku a podnikových radách pracujících. Prostřednictvím tohoto zákona mělo dojít k likvidaci centrálního hospodářského řízení a pod rouškou „přímé výrobní demokracie“ k nastolení podnikového partikularismu nedbajícího na celospolečenské zájmy a k vytlačení KSČ ze závodů.

Ovšem rozkladná činnost pravicových a protisocialistických sil pokračovala po srpnu 1968 na celé ekonomické frontě. Vedla k neustálému prohlubování dřívějších hospodářských těžkostí. Docházelo například k neustálému a nekontrolovatelnému zvyšování velkoobchodních a maloobchodních cen. Situaci navíc komplikovaly záměrně vyvolané nákupní horečky. Důsledky pokračující inflační viny tíživě dolehly především na ty vrstvy obyvatelstva, u nichž nedošlo k růstu příjmu.

Po listopadovém plénu ÚV KSČ v roce 1968 zapojovala pravice do nového kola nátlakových kampaní zaměřených proti normalizačnímu procesu především mládež a studentstvo. organizovala studentské stávky, demonstrace, různá memoranda a jiné akce, v nichž našly výraz ultimativní požadavky pravicově oportunistické a protisovětské fronty. Z psychózy vybičované mezi vysokoškoláky vzešla i osobní tragédie studenta Jana Palacha, za jehož smrt nesou představitelé pravice plnou politickou i morální odpovědnost. Tato událost se stala podnětem k vyvolání nové protistranické a protisovětské křeče, která měla před světem symbolizovat odpor proti nastolení klidu a pořádku v naší zemi. Známé události v souvislosti s mistrovstvím světa v hokeji koncem března 1969 dokázaly, že kontrarevoluce bránila zkonsolidování situace v naší zemi, a že je nutno už konečně učinit přítrž tomu, aby se naše společnost zmítala ve stavu nepřetržitých krizí přerůstajících do katastrofických situací.

Mělo-li být dosaženo zásadního obratu v celém vývoji, bylo nutno v první řadě řešit situaci ve vedení Komunistické strany Československa, odkud bylo třeba začít s radikální změnou a nápravou. Odchod A. Dubčeka byl bezpodmínečnou nutností, neměla-li se strana a celá společnost i nadále potácet v bludném kruhu ústavičných krizových stavů.

Cílevědomě rozvíjené úsilí marxisticko-leninských sil ve straně vytvořilo předpoklady, aby na plenárním zasedání ÚV KSČ v dubnu 1969, jehož výsledky přijala většina československých komunistů se zadostiučiněním a souhlasem, byly provedeny

základní změny ve vedení a politice strany. Odvoláním Alexandra Dubčeka z nejvyšší stranické funkce a zvolením G. Husáka prvním tajemníkem ÚV KSČ se otevírá nová etapa, v níž proces změn v poměru sil ve straně nabyl kvalitativně nového stupně. I když si pravice v nově zvoleném předsednictvu udržela ještě závažné pozice v osobách A. Dubčeka, O. Černíka, ztratila již určující vliv ve vedení strany. Rozhodující iniciativa a aktivita v Komunistické straně Československa přešla nezvratně do rukou marxisticko-leninské levice.

Alexander Dubček ani v dalším vývoji nepomohl straně při překonávání těžké situace, ani sebekriticky nepřehodnotil svá provinění proti zájmům strany a jejím internacionálním závazkům. Za své protistranické postoje a frakční činnost, které se neslučovaly se stanovami strany, byl v červnu 1970 vyloučen z řad Komunistické strany Československa.

Kádrovými změnami v předsednictvu a sekretariátu ÚV KSČ se vytvořily po dubnovém plénu ÚV KSČ v roce 1969 rozhodující předpoklady pro překonání vleklé krize ve straně i společnosti a pro ofenzivní nástup proti pravicově oportunistickým a antisocialistickým tlakům. Patříčnými zásahy a opatřeními byly upevněny mocenské orgány socialistického státu, které začaly energicky vystupovat proti kontrarevolučním živlům a narušitelům socialistické zákonnosti. Sdělovací prostředky, z nichž postupně byli vytlačováni hlavní exponenti pravice, začaly být řízeny a ovlivňovány stranickými a státními orgány.

Květnové plénum ÚV KSČ v roce 1969 projednalo a schválilo realizační směrnici, v níž byly obsazeny programové úkoly pro nejbližší období. Cílem bylo:

- ideově a organizačně porazit pravici, obnovit jednotu strany na základech marxismu-leninismu a plně likvidovat pozice antisocialistických sil ve společnosti;
- obnovit a upevnit internacionální svazky se Sovětským svazem a (dalšími socialistickými zeměmi a znovu získat autoritu KSČ v mezinárodním komunistickém hnutí;
- rozvinout úlohu socialistického státu a upevnit jeho orgány;
- v politickém systému Národní fronty zajistit vedoucí úlohu strany a vrátit mu socialistický charakter;
- zastavit inflaci a dosáhnout postupné konsolidace národního hospodářství.

K zajištění těchto cílů bylo nevyhnutelné stanovit správnou taktiku, která by umožnila vystříhat se jak opatrnictví, tak i radikalistických nálad. Jedině to mohlo dát předpoklad, aby se upevňovala marxisticko-leninská levice a rostl její vliv. To zároveň vytvářelo optimální podmínky, aby se nejširší masy postupně přesvědčovaly o dvojaké tváři Dubčekovy politiky a upřímné snaze nového vedení řešit životní zájmy lidu a vyvést stranu i společnost z krizových otřesů.

Při plnění úkolů realizační směrnice získávaly a rozšiřovaly marxisticko-leninské síly své pozice ve stranických orgánech, zatímco četní představitelé pravice se museli v důsledku své prohry vzdát svých funkcí, nebo jich byli zbavováni. Zásluhou soudruhů, kteří nastoupili na vedoucí místa ve sdělovacích prostředcích, se měnil jejich tón i zaměření. Veřejnost se postupně začala dovídat, jaké bylo skutečné pozadí tzv. obrodného a demokratizačního procesu, a přesvědčovat se o zhoubnosti nečisté politiky pravicových předáků.

U příležitosti prvého výročí srpnových událostí vyvolaly pravicové a kontrarevoluční živly v Praze i jiných místech ještě jednou pouliční nepokoje a nepřátelské akce proti straně, jejímu politickému kursu a našim socialistickým spojencům. Avšak toto měření sil dopadlo pro reakci a pravičáky katastrofálně, neboť utrpěli zdrcující porážku. Nevyšel jim pokus vyvolat otevřený masový odpor, jelikož většina lidí, které se jim dříve podařilo oklamat, už prohlédla jejich dobrodružnou hru, takže hlavní silou, na niž mohli spoléhat, bylo kriminální podsvětí. Skutečnost, že srpnové nepokoje roku 1969 byly zmařeny rozhodným postupem stranických a vládních orgánů a zlikvidovány vlastními mocenskými prostředky, byla nejen výrazem postupující konsolidace našeho společenského života, ale současně pozvedla pocit jistoty komunistů i všech poctivých stoupenců socialismu. Rozhodný zásah Lidových milicí, Bezpečnosti i příslušníků naší armády dokázal, že jeli vedení strany pevné a rozhodné, může se opřít o sílu těchto ozbrojených složek.

Ústřední výbor Komunistické strany Československa na svých zasedáních v září 1969, v lednu a červnu 1970 očistil své řady od pravicových činitelů a přijal řadu opatření, která vytvořila potřebnou základnu pro další rozvinutí politického a ideového

zápasu za překonání revizionistického a oportunistického balastu a pro zajištění dalšího zdravého vývoje naší socialistické společnosti.

V poměrně krátké době se znovu upevnilo plánové řízení národního hospodářství, stabilizoval se trh, odvrátila se perspektiva hospodářského úpadku a vytvořily se základní předpoklady pro vzestupný rozvoj ekonomiky. Na výzvu ústředního výboru KSČ rozvinula se široká aktivní účast a iniciativa pracujících na zvyšování výroby a společenské produktivity práce. Ke stabilizaci československého národního hospodářství významně přispěl svou další pomocí Sovětský svaz.

Dalekosáhlý význam mělo usnesení plenárního zasedání ÚV KSČ v lednu roku 1970 o výměně stranických legitimací. Veliký zápas za záchranu socialismu v ČSSR a proti všem snahám likvidovat stranu jako marxisticko-leninskou a internacionální sílu podrobil zkoušce každého československého komunistu. Výsledek této zkoušky se stal hlavní součástí individuálního hodnocení celkových postojů každého člena strany při stranických pohovorech. Komunistická strana Československa se rozešla s více než pětinou svých dřívějších členů, kteří v kritickém období neobstáli, neboť jejich postoje neodpovídaly nárokům kladeným na komunisty. Prověrka vedla k organizačnímu upevnění a ideovému posílení celé strany a vytvořila podmínky pro plnění jejího dějinného poslání jako avantgardy socialistické společnosti.

Spolu s pokračující konsolidací vnitřního života strany a státu došlo též k posílení mezinárodně politického postavení ČSSR a k obnově internacionální autority Komunistické strany Československa v komunistickém hnutí. Vystoupení delegace naší strany na moskevské mezinárodní poradě komunistických a dělnických stran v červnu 1969 nenechalo nikoho na pochybách, že KSČ bude v souladu se svými tradicemi účinně přispívat k upevnění marxisticko-leninské jednoty a akceschopnosti světového komunismu.

Během roku 1969-1970 došlo k plnému obnovení a rozvinutí soudružských vztahů mezi ČSSR a KSČ a ostatními socialistickými zeměmi a jejich bratrskými stranami. Jsou dnes pevnější a hlubší, než tomu bylo kdykoli dříve v minulosti.

Základem internacionalistických svazků naší strany a československého státu je naše bratrská pospolitost s Komunistickou stranou Sovětského svazu a SSSR. Vyjádřením této leninské jednoty zájmu a cílů obou našich stran i zemí se stala i nová spojenecká smlouva se Sovětským svazem ze 6. května 1970, která stvrzuje odhodlání našich národů jít vždy společnou cestou se sovětskými soudruhy a nikdy jinak.

V uplynulém období svedly tisíce členů a funkcionářů strany statečný a obětavý boj, při němž nešetřily svých sil, aby očistily štít své strany a její marxisticko-leninskou podstatu. Za to jim patří plným právem uznání. Avšak nebezpečí ze strany pravicového oportunismu, který byl sice organizačně rozbit, ještě zdaleka nepominulo a vyžádá si ještě mnoho času i sil, než bude úplně překonán jeho vliv.

Ústřední výbor Komunistické strany Československa uzavírá období vývoje naší strany i celé socialistické společnosti. Je to období naplněné obětavým úsilím strany a všech pracujících vybudovat všestranně bohatý a šťastný život občanů naší vlasti. Je to současně období, kdy naše strana a společnost, každý komunist, každý občan, starý či mladý, prošel dějinnou prověrkou pevnosti a síly svého socialistického přesvědčení. V ostrém politickém zápase s revizionistickými, oportunistickými a kontrarevolučními silami jsme se učili rozeznat přítel od nepřítele, abychom oddělili koukol od zrna a rozdřili pokus o kontrarevoluční zvrát, z jehož smrtelného objetí jsme jen o vlásek unikli zásluhou internacionální pomoci bratrských socialistických zemí.

Poučení z velkých zkoušek, zápasu i tvrdých bojů zavazuje naši stranu, každého komunistu, každého čestného socialisticky smýšlejícího občana naší země chránit a rozvíjet socialismus a nedopustit již nikdy a nikým jeho ohrožení, být se schovával za sebekrásnější slova a hesla. To je naše revoluční, národní, třídní a internacionální povinnost.

Zárukou toho může být jedině komunistická strana, která stojí pevně na principech marxismu-leninismu, strana zocelená v třídním boji s nepřitelem, očištěná od všech vlivů oportunismu a revizionismu, strana, která svou jasnou a reálnou politikou vyjadřuje nejušlechtilější tužby a cíle pracujícího člověka. Hluboce si uvědomujeme leninskou zásadu, že síla naší strany je v jejím spojení s lidem. Vstoupili jsme do řad Komunistické strany Československa dobrovolně a vzali na sebe odpovědnost před vlastním lidem i před všemi pokrokovými silami na celém světě. Tento náročný úkol komunistů chceme se ctí splnit. V tom vidíme svatou povinnost — bojovat a pracovat s lidem pro lid, pro jeho blaho a mírový život. To je odkaz revolučních a internacionálních tradic Komunistické strany Československa, odkaz nejlepších synů strany, K. Gottwalda, který tvoří

nedotknutelný základ existence a síly naší strany v celé její padesátileté historii. Na tyto principy navázal kurs, který ústřední výbor KSČ nastoupil po dubnu 1969 a který důsledně ve své politice uplatňuje.

Jsme pevnou součástí světového socialistického společenství. Naše úspěchy v minulosti i naše cesta vpřed jsou těsně spojeny s první zemí socialistické revoluce — Sovětským svazem. Bez jeho pomoci bychom nemohli řešit a zvládnout tak složité a velké úkoly, jaké si socialistický vývoj v naší zemi vyžadoval a vyžaduje. Poučení trpkou minulostí budeme chránit jako oko v hlavě svatý odkaz pokrokových sil našich národů i spojení se Sovětským svazem, záruku naší národní, sociální a státní jistoty.

Ústřední výbor Komunistické strany Československa je hluboce přesvědčen, že všichni komunisté budou i nadále neochvějnými bojovníky za realizaci současné politiky strany, že pro její uskutečňování získají každého poctivého občana — dělníka, rolníka i příslušníka inteligence.

Přejdou léta, čas zahojí mnohé a přikryje jinými událostmi. Zůstanou však výsledky hrdinské a obětavé práce lidu, zůstane veliké dílo výstavby socialismu vytvořené pod vedením Komunistické strany Československa, zůstane strana, která dále povede národy k ještě lepší budoucnosti. Každý poctivý občan naší republiky musí usilovat, aby naše děti, vnuci, celá budoucí generace byli naplněni hrdostí na práci svých otců a matek, aby jejich odkaz rozvinuli a znásobili. To není a nebude cesta lehká. Je to cesta průkopnická, která vyžaduje hrdinství, obětavost a odříkání. Je to ale cesta cti, slávy a budoucnosti, která vede k naplnění tužeb každého občana žít spokojený a šťastný život.

V čele s Komunistickou stranou Československa kupředu za další výstavbu socialismu v naší vlasti !

vydalo oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ, Praha, březen 1971